

**Kroniek van de
Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe**

elfde jaargang, nummer 3
december 2002

SAMENSTELLING BESTUUR

P.M. Kraan, voorzitter
De Hietbrink 46
7824 XT Emmen
0591-622306

G. Waasdorp, secretaris
Westenesscherstraat 6
7811 AW Emmen
0591-617458

H. Jeurink, penningmeester
Laan v/h Kwekebos 229
7823 KE Emmen
0591-626728

G. H. J. Kolker
Havenstraat 87
7887 BM Erica
0591-302000

W. Visscher
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap bedraagt € 14,00 per jaar en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris. Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.

BANKRELATIE

Rekeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe,
Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen

PUBLIC RELATIONS

M. Nicolai, Willinkplein 169, 7811 NA Emmen. Telefoon: 0591-617891

TIJDSCHRIFT

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Redactie:

Minno Nicolai
Willinkplein 169
7811 NA Emmen
0591-617891

W. Visscher (eindredacteur)
Zijtak O. Z. 7
7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-551741

Lay-out
Tineke de Roo

Gelieve eventuele kopij te zenden aan de eindredacteur, W. Visscher, Nieuw-Amsterdam.

Het overnemen van artikelen of gedeelten daarvan uit dit tijdschrift mag alleen na daartoe voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie

INHOUD :

	Redactioneel	1
Henk Jan Krikke	Cornelis Pothoff, de laatste schulte van Emmen	2
Gerard Kolker	Het wapen der gemeente Emmen	
Trientje Smid-Bosklopper	Een tocht door het veenmoeras, slot	
Lubbe Kroeze	Naar het land van kip en ei	
Cees van Dijk	Kantonrechter jhr. mr. R.O.A. van Holthe tot Echten	
Johan Withaar	Historisch Emmen en de internet werkgroep	
	Boekbespreking	
	Allerlei	
	Bestuursmededelingen	

REDACTIONEEL

Deze keer een extra dikke Kroniek. Was de kopijstroom deze zomer zodanig uitgedroogd dat het niet verantwoord leek daarmee na de zomer als Kroniek uit te komen, in september bleek daarentegen de stroom kopij niet te stelpen. De redactie heeft op grond hiervan gemeend het septembernummer en het decembernummer in één editie samen te voegen. Zij prijst zich gelukkig de lezer een gevarieerd aantal wetens- maar ook lezenswaardigheden aan te kunnen bieden.

Allereerst een artikel van Henk Jan Krikke over Emmens laatste schulte C. Pothoff, die tevens een voor-
aanstaand onderwijsman en patriot was. Het gemeentewapen van Emmen waar Gerard Kolker over
schrijft was er in de tijd van Pothoff nog niet. Het is van veel latere datum. Trientje Smid-Bosklopper ver-
volgt met haar verhaal de tocht uit 1836 van twee mannen door het veen. Hierbij komt ook het oude
Emmen uit de tijd van Pothoff weer tot leven. Cees van Dijk komt met een treffende biografie, zijnde de
beschrijving van leven en werken van de eerste kantonrechter van Emmen. Lubbe Kroeze vatte een aan-
tal krantenartikelen over een excursie in de crisistijd van voor de oorlog naar de eiermarkt van Barneveld
voor ons samen. Dit n.a.v. de foutief geplaatste foto in de 1e aflevering van 'Ach Lieve Tijd'. Johan
Withaar geeft de laatste ontwikkelingen van Historisch Emmen.

Natuurlijk mogen de boekbesprekingen niet ontbreken. Het geeft aan hoe ontzettend veel er aan litera-
tuur over de geschiedenis Zuidoost-Drenthe verschijnt.

De redactie wenst u prettige feestdagen en een voorspoedig 2003.

MR.CORNELIS POTHOFF

DE LAATSTE SCHULTE VAN EMMEN

Cornelis Pothoff

De laatste schulte van Emmen was Cornelis Pothoff. Van hem is veel bekend. Hij heeft verschillende functies bekleed in de loop van zijn leven. Op een aantal van die functies zal in dit artikel in het kort worden ingegaan. Cornelis Pothoff studeerde letteren aan de academie in zijn geboortestad Groningen. Na deze eerste studie is hij in 1797 gepromoveerd in de rechten (in beide rechten), juist deze tweede studie zou hem goed van pas komen in zijn loopbaan als bestuurder en later als vrederechter/kantonrechter. Hij is landschrijver geweest van de Landschap Drenthe en waarnemend Officier van Justitie. In 1800/1801 was hij lid van het wetgevend lichaam van de Bataafse Republiek. Maar vooral het onderwijs, dat had zijn grote belangstelling. Jarenlang was hij schoolopziener. De interesse in het onderwijs is echt niet zo vreemd als we bedenken, dat ook reeds verre voorvaders van hem als school-meester bij het onderwijs werkzaam zijn geweest. Cornelis Pothoff is in 1766 geboren te Groningen, zijn ouders waren Harmannus Pothoff (geb.Anloo 1737) en Dorothea Reinking. Iets over zijn familie: een oom van hem, Berend Pothoff, was brouwer aan het Schuitendiep in Groningen.

De grootvader van Cornelis Pothoff, Derk Pothoff, was schulte van Anloo (nt 1) en kerkvoogd, deze was getrouwd met Jantje Everts, dochter van Evert Jans, schoolmeester en koster. Evert Jans was dus zijn overgrootvader. Een andere overgrootvader was Jan Derks Pothoff, deze was schoolmeester en diaken van de kerk in Wetsinge (Gr.).

Rector van de Latijnse school

In Drenthe was destijds maar een Latijnse school en die stond in Meppel. Het aantal leerlingen zal wel niet zo heel groot zijn geweest want zij woonden bij de rector van de Latijnse school in huis. Cornelis Pothoff is rector van die school geweest van 1789 - 1798.

In 1790 had hij een verzoek gericht aan de Drost en Gedeputeerden van Drenthe omdat hij een tweede verdieping op zijn huis wilde, zodat hij meer scholieren zou kunnen huisvesten. Drost en Gedeputeerden konden niet tot een vergelijk komen met de schulte en volmachten van Meppel (gemeentebestuur). Deze meenden dat de muren te zwak waren voor een tweede verdieping. Ridderschap en Eigen-erfden besloten dat de schulte en volmachten van Meppel om, zonder verdere consultatie van de metgezellen en tot genoegen van de curatoren van de Latijnse school, aan de rector een woning ter beschikking te stellen waarin een behoorlijk aantal scholieren gehuisvest kon worden. Drost en Gedeputeerden zouden bij de uitvoering van deze resolutie (22 maart 1791) moeten bemiddelen. Bij de plechtige aanvaarding van zijn

ambt als rector van de Latijnse school hield Cornelis Pothoff een redevoering over de noodzakelijkheid om de geest der jeugd door studie der Ouden/Klassieken te vormen

Cornelis Pothoff

(de titel: 'de Juventute scholastica, propter praestantiam litterarum ad priscam elegantiam formanda'). Cornelis Pothoff was nog maar 23 jaar toen hij deze functie aanvaardde, elders had men ook belangstelling voor hem getoond o.a. in Oldenzaal en Groningen. In Meppel is tijdens zijn periode het aantal leerlingen flink gestegen. Intussen had Cornelis Pothoff zijn toekomstige vrouw Hendrika Johanna

Oortwijn Ieren kennen. Hendrika Johanna Oortwijn (1762-1822) was de jongste dochter van ds Harmannus Oortwijn en Wilhelmina Haak, zij is geboren te Westerbork.

In 1792 zijn Cornelis Pothoff en Hendrika Johanna Oortwijn te Meppel getrouwd, in Meppel zijn ook hun kinderen geboren. De periode in Meppel behoorde tot zijn gelukkigste tijd.

Politieke interesse en bestuurlijke zaken

In het einde van de 18e eeuw was er in heel Nederland een patriottische beweging op gang gekomen. Cornelis Pothoff bleek ook tot de patriotten te behoren. Er is wel beschreven dat hij tot de radicale richting heeft behoord.

Het jaar 1798 was een woelig jaar met elkaar opvolgende veranderingen.

In januari werd Cornelis Pothoff in het Intermediair Administratief Bestuur van Drenthe benoemd, samen met enige anderen; de anderen waren O.Blom, J.Braams, A.Koops en S.J.van Roijen. Braams en Pothoff zijn langs een aantal plaatsen in Drenthe gegaan om het bestuur om te vormen zoals dat vanuit Den Haag werd verordonneerd. Dat het voor hun geen straf was blijkt wel uit de ontvangst die ze kregen.

'In Hoogeveen en Coevorden bijv. werden ze gunstig ontvangen. In Hoogeveen werden ze feestelijk onthaald en in Coevorden werd 's avonds, na afloop van de gedane zaken, gezamenlijk een glas wijn gedronken. Vanuit Den Haag kregen ze de boodschap om de besturen te zuiveren van federalisten.

De nieuwe bestuurders moesten tekenen tegen: het stadhouderschap, tegen aristocratie, tegen regeringsloosheid en tegen federalisme. Leesgezelschappen en sociëteiten in Drenthe waren verdacht, ze werden verboden.

Maar in de maand juni van 1798 werden de meest radicalen reeds uit het Intermediair Administratief Bestuur verwijderd, waaronder ook

Cornelis Pothoff, en eveneens Koops en Van Roijen. Eigenlijk was het elan, het vurige geloof in de verandering, tanende, danwel al geheel verdwenen. Aan deze bestuurszuiveringen kwam in maart 1799 een einde.

Deze tijd wordt de Bataafse tijd genoemd, hieraan kwam in 1806 een einde toen Nederland opging in het koninkrijk Holland (1806 - 1810) onder koning Lodewijk Napoleon. In 1810 werd Nederland ingelijfd bij het keizerrijk Frankrijk. Aan dit alles kwam een definitief einde met de ondergang van het Franse keizerrijk, na de Franse nederlaag in 1813 bij volkerenslag bij Leipzig. In deze Europees en landelijk zo onrustige tijd is Cornelis Pothoff schulte van Emmen geweest, en wel van 1802 tot 1810. In het jaar 1810 werd in Emmen een maire (=burgemeester) aangesteld en daarmee kwam een einde aan de eeuwenlang bestaand hebbende functie van schulte. Maire werd Jan Jacob Willinge, zoon van de in 1802 overleden schulte mr.Lucas Willinge. Na de Franse tijd, in 1813, werd de functie van 'maire' veranderd in burgemeester. Jan Jacob Willinge werd aldus de eerste burgemeester van Emmen (nt 2), al werd hij overigens aanvankelijk nog een aantal jaren schulte genoemd.

Cornelis Pothoff, schulte van Emmen 1802 - 1810

Vanaf 1772 tot aan zijn overlijden in 1802 is mr.Lucas Willinge schulte geweest van Emmen. Na diens overlijden, op 4 augustus 1802, is er een tijdelijke waarnemer aangesteld, namelijk schulte Camerling. Die Lucas Willinge was via zijn grootmoeder verwant aan het schultegeslacht Emmen. In 1802 werd mr. Cornelis Pothoff aangesteld als schulte van Emmen (Emmen, Odoorn en Ros-winkel), een functie die hij zou uit-oefenen tot in 1810.

Cornelis Pothoff en zijn vrouw werden in 1804 ingeschreven als lidmaten van de kerk van

Emmen, in de kerk zullen ze zeker de oud-patriot ds. Hemmes ontmoet hebben. Cornelis Pothoff en zijn vrouw bleken in 1803 reeds in Emmen te wonen. In het haardstedenregister van 1804 staat schulte Cornelis Pothoff vermeld als half-boer. In 1803, een jaar na zijn aanstelling als schulte van Emmen, is hij schoolopziener geworden.

Handtekening
C. Pothoff

Dat zijn hart in het onderwijs lag blijkt wel uit de volgende anekdote. Met het volksonderwijs was het in die dagen treurig gesteld, kennelijk ook

in Emmen. Pothoff wilde daar verbetering in brengen. In 1804 besloot hij tot de bouw van een nieuwedorpsschool. Als schulte trad hij eigenmachtig op en ging hij zeer voortvarend te werk. Zonder ruggespraak te houden met autoriteiten liet hij in één nacht het oude gebouwtje slopen. Verbazing bij de toenmalige Emmense bevolking. Welnu, veertien dagen later werd er al les gegeven in het nieuwe schoolgebouw. Cornelis Pothoff behoorde in 1804 ook bij de 43 vooraanstaande Drenten die op 17 oktober van dat jaar door mr. Petrus Hofstede bijeen geroepen werden in de kerk (Kloosterkerk) in Assen om daar hun handtekening te plaatsen onder het rekwest waarin een "...onverwijld herstel van Drenthe als zelfstandig souverain en zelfbesturend gewest" werd gevraagd (nt 3), men was namelijk nogal bevreesd dat Drenthe bij Overijssel zou worden gevoegd. Bij de ondertekenaars waren oranjegezinden, gematigde oud-patriotten en zelfs radicalen als C. Pothoff en S.J. van

Roijen. In het boek Geschiedenis van Drenthe wordt gewezen op zowel een oprecht Drents gevoel, alswel een eigenbelang v.w.b. carrière-mogelijkheden. Hoog bezoek aan Emmen. Een opmerkelijke dag zou 11 maart 1809 worden. Koning Lodewijk Napoleon bracht op die dag een bezoek aan Emmen.

Eigenlijk was de koning op doorreis van Coevorden naar Assen. De koning had te kennen gegeven de Drentse hunebedden te willen bezichtigen.

Kort te voren, ook in 1809, was er immers opnieuw een hunebed ontdekt in Emmen, (thans hunebed D41) bij de Odoornerweg. Vanuit Coevorden voerde de route via Dalen en Erm naar Emmen. Het verhaal gaat dat Zijne Majesteit per paard vooruit was gereden. In Emmen aangekomen, was de koning met paard en al op een grote deksteen van een van de hunebedden gesprongen, betrof het misschien het nieuw ontdekte hunebed(?), om daar, op het hunebed, op de komst van de heren van zijn gevolg te wachten. Verondersteld is overigens wel, dat het hunebed deels nog met zand was omgeven.

Hunebed D 45,
Emmerdennen

In zijn gevolg waren 74 personen, waaronder alleen al 20 voor de keuken! Het wordt niet vermeld, maar aan te nemen valt natuurlijk, dat het plaatselijk bestuur van Emmen samen met de schulte Cornelis Pothoff de koning heeft begroet bij diens bezoek

Lodewijk Napoleon
koning van Holland

aan Emmen. Ongetwijfeld heeft koning Lodewijk Napoleon met zijn bezoek en gevolg (en koninklijke paardensprong) veel belangstelling getrokken bij de Emmense bevolking.

Schoolopziener

De heer Cees van Dijk schrijft in het tijdschrift van de Historische Vereniging Coevorden dat de functie van schoolopziener maar schraal betaald werd, niettemin was de functie een gewilde bijbaan. Cornelis Pothoff heeft de functie van schoolopziener talrijke jaren bekleed, hij had van die functie zelfs min of meer zijn levenswerk gemaakt. Onderwijs had immers zijn grote interesse. Had hij niet in Emmen binnen twee weken een nieuwe school laten bouwen. Hoofdinspecteur Wijnbeek maakte in 1844 nog gewag van een primitief schooltje in Hoozeveene, dat schoolopziener Pothoff in 1803 daar had aangetroffen (L.Huizing in: Hoozeveene, Van Echtens Morgenland). Cornelis Pothoff is genoemd als een man met daadkracht, bijv. in Coevorden.

*De schoolmeester.
Uit Jan Luyken, het menselijk bedrijf, 1694.*

Hij had als schoolopziener aldaar zich persoonlijk bezig gehouden met een sollicitatie voor de functie van onderwijzer, door met de kandidaten te spreken. Vervolgens gaf hij aan het stadsbestuur het advies "...doet uit de besten de beste keus, dat het aankomend geslacht u daarvoor zegene" (nt 4).

Op zekere dag moest Pothoff de school in Roswinkel inspecteren. Met zijn reisgenoot Jan Schöttelmeijer, de knecht van een logementhouder, werd hij vervoerd met een 'wan' die getrokken werd door een smokkelaar.

Deze smokkelaar kende de weggetjes over het veen van Emmen naar Roswinkel als geen ander (nt 5).

Vrederechter

Onder het kanton Dalen viel ook de vesting Coevorden. Mr. Cornelis Pothoff was vrederechter in het kanton Dalen van 1810 - 1834. Hindrik Jan Camerling was griffier van het vrederecht. In die tijd kwam Cornelis Pothoff ook in Coevorden te wonen, op het adres: Kasteel 251.

Na het overlijden van zijn echtgenote, Hendrika Johanna Oortwijn, in 1822, is Cornelis Pothoff verhuisd; hij blijkt n.l. in 1830 bij Johan Gotfried Ortlep in huis te wonen. Johan Gotfried Ortlep was gepensioneerd cipier van het Coevorder tuchthuis en woonde in de Bentheimerstraat naast de griffier Hindrik Jan Camerling. In 1839 is het kanton Dalen-Coevorden opgeheven en was men in Zuidoost-Drenthe aangewezen op het kantongerecht te Hoozeveene. De afstand naar Hoozeveene gaf veel klachten. Jaren later, in 1877, kreeg Emmen een kantongerecht. Cornelis Pothoff is van 1834 - 1838 vrederechter te Assen geweest, hij woonde daar aan de Brink. Cornelis Pothoff was de laatste levensjaren ambteloos burger en ontving een bescheiden pensioen. Helemaal ambteloos was hij niet daar hij nog altijd schoolopziener was. Cornelis Pothoff is in 1844 te Assen overleden (nt 6), hij is 78 jaar geworden.

Tenslotte

Cornelis Pothoff heeft een interessante carrière doorgemaakt. Een carrière waarin hij als betrekkelijke buitenstaander schulte werd van Emmen, Odoorn en Roswinkel, en dat in een moeilijke tijd. Een periode met verandering, waarbij een nieuwe tijd zich aandiende. Cornelis Pothoff heeft veel belangstelling gehad voor het onderwijs, hij was rector van de Latijnse school in Meppel en is gedurende lange tijd schoolopziener geweest. Zijn loopbaan in de politiek heeft slechts een beperkt aantal jaren geduurd.

De laatste jaren was Cornelis Pothoff vrederechter, eerst in Coevorden, kanton Dalen, en nadien in Assen.

Cornelis Pothoff was de laatste schulte van Emmen. Hij is opgevolgd door Jan Jacob Willinge, die benoemd werd als 'maire' en daarna de eerste burgemeester van Emmen is geworden.

Noten

- 1. In de 17e eeuw was in Goor (Ov.) een zekere Berend Pothoff schulte. Mogelijk bestaat er familiair verband met de hier beschreven schulte-familie Pothoff.
- 2. Bijzonder is dat de eerste burgemeester van Emmen, Jan Jacob Willinge, Emmenaar van geboorte, via zijn overgrootmoeder nog familie was van de schulte-familie Emmen. Leden van de familie Emmen hebben sinds 1654 meer dan ruim een eeuw het ambt van schulte in Emmen uitgeoefend.
- 3. M.G.Buist; Bataafs Drenthe (Hfst. 'Naar nieuwe eenheid'). In: Geschiedenis van Drenthe. Meppel 1985. blz 512.
- 4. H.D.Minderhoud; Dominees en schoolmeesters. In: Drenthe's Veste. blz 170-171.
- 5. Geïllustreerde plaatsbeschrijving; blz 97. Het is niet duidelijk wat met een wan bedoeld wordt.

- 6. Assen. Op 3 september 1844 verschenen voor ons Meester Anthonij Homan, wethouder der stad Assen, bij afwezigheid van den heer Hendrik Jan Oosting, burgemeester der stad, ambtenaar der burgerlijken stand, de heren Gerrit Sluis, kommissies bij het Gouvernement der provincie Drenthe, en Georg Rudolph Wolter Kymmel, ambtenaar op het Gouvernement, beiden hier woonachtig, verklarend, dat de heer mr. Cornelis Pothoff, oud vrederechter van het kanton Assen en schoolopziener in het derde district der provincie Drenthe, geboren te Groningen 21 februari 1766, weduwnaar van Vrouwe Hendrica Johanna Oortwijn, zoon van Harmannus Pothoff en Dorothea Reinking, beiden overleden, te zijnen huize op de Brink is overleden (1 september 1844).

Bronnen en literatuur

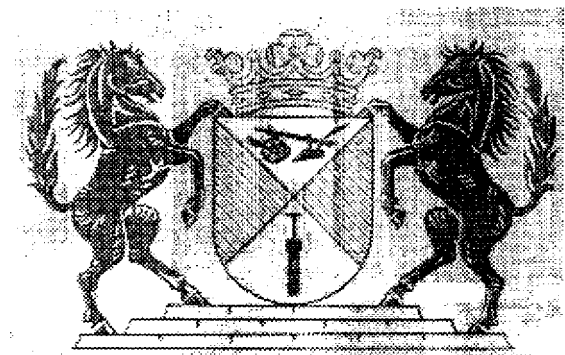
- Kerkelijk lidmatenboek 1804, Emmen.
- Ridderschap en Eigenerfden. Index op de resoluties 1740-1795; door mr. J.W.T.M.Beekhuis-Snieders. Assen 1986. blz 560.
- Gens Nostra; maandblad NGV, 1990 nr 4/5, blz 149.
- Geïllustreerde plaatsbeschrijving van de gemeente Emmen. Uitg.Noorderboek Groningen 1980. blz 10, 96 en 97.
- Register van acten van vrijwillige rechtspraak, 1655 - 1811; Emmen, Odoorn, Roswinkel. (Dr.S.G.Hovenkamp).
- Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek; deel II.
- Levensbericht van mr.Cornelis Pothoff. Drentsche Volksalmanak 1845.
- J.M.van Kuyk; Het bezoek van koning Lodewijk aan Drenthe in 1809. Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1899.
- G.de Leeuw; Rondom de Heerenhof. Emmen 2001. blz 9 en 39.

- B.J.Mensingh; Toen stilte nog te horen was. Beilen 1999. blz 29-30.
- Drents Archief, Gron.Archieven.
- C.van Dijk; Coevorden in de negentiende eeuw, Fragmenten. Tijdschrift van de Hist.vereniging "Stadt en Heerlickheydt, Coevorden". Maart 1999 blz 12.
- H.Boels; Roerige tijden. Drenthe's Veste. Groningen 1998. blz 184 en 199.
- Akten van Overlijden Coevorden 1811 t/m 1829. Uitg. Historische Vereniging "Stadt en Heerlickheydt, Coevorden" in 2001. blz 48.
- Register Volkstellingen 1830 en 1840, en de nominatieve lijst der ingezetenen van Coevorden 1825/1826. Werkgroep Genealogie van de Historische vereniging "Stadt en Heerlickheydt, Coevorden".

G.A. Bontekoe, aangevuld door Gerard Kolker

HET WAPER DER GEMEENTE EMMEN

In juni 1923 heeft het gemeentebestuur van Emmen zich tot de Hoge Raad van Adel gewend met verzoek een wapen te mogen ontvangen. Er werd daarbij een tekening ingezonden waarover in de brief werd gezegd: "Waar vroeger de landbouw hier het hoofdbedrijf was, is later daarnaast het veenbedrijf op den voorgrond getreden. Het eerste bedrijf is voorgesteld door een ploegende landman met geboomte op den achtergrond en

zwerfstenen op den voorgrond, het tweede door een turfstekenden veenarbeider met nog een gedeelte van het geboomte, een turfkrooi en uitgestoken turven, terwijl overigens de teekeningen vrijwel voor zichzelf spreken".

De Hoge Raad van Adel had tegen dit ontwerp overwegend bezwaar "daar dit onheraldisch zou zijn" en deelde mede een onderzoek naar de geschiedenis der gemeente te zullen instellen, waarna een advies zou kunnen worden tegemoet gezien. Intussen werd gevraagd of er bij de gemeente nog wensen leefden, doch dit bleek niet het geval te zijn.

Het onderzoek naar de geschiedenis van Emmen leverde slechts het pover resultaat op dat de verdeling in vier marken (Emmen en Westenesch, Weerdinge, Roswinkel en Noord- en Zuigbarge) een bruikbaar motief zouden opleveren.

De Hoge Raad stelde nu voor om een wapen aan te vragen dat als volgt beschreven zou kunnen worden: "Schuingevierendeeld van zilver en sinopel(1), het eerste kwartier beladen met een ploeg, het derde met een turfsteker, beide van natuurlijke kleur".

De gemeenteraad ging daarmee akkoord en bij Koninklijk Besluit van 27 maart 1926, No. 57 werd dit wapen aan Emmen verleend. De schuine kwartilering was aardig gevonden en op dat ogenblik bestond er in Nederland nog geen tweede wapen dat deze schildverdeling had. De ploeg en de turfsteker waren beide als wapenfiguren wel passend voor Emmen, maar in elke andere gemeente met hoogveenontginningen zouden ze evenzeer kunnen dienst doen.

Na 1926 zijn in Drenthe tal van nieuwe gemeentewapens vastgesteld en bij al deze nieuwe wapens werd een kroon op het schild geplaatst als versieringselement, terwijl een aantal gemeenten daarenboven schildhouders van verschillende aard toegewezen hebben gekregen. Tenslotte was het Emmer wapen het enige overgeblevene dat noch kroon noch schildhouders

had. Voor de grootste gemeente in de provincie was dat wat zonderling.

Om hier een einde aan te maken werd door de gemeenteraad besloten zwarte paarden als schildhouders te vragen naast de gebruikelijke kroon. Juist zwarte paarden, omdat het oude Drentse paard, dat in deze gemeente in hoge ere stond zwart van kleur was, terwijl het ook bij het z.g. St. Steffenrijden(2) vroeger in het middenpunt der belangstelling stond.

De gelegenheid werd benut om de beschrijving van het schild te verbeteren door i.p.v. een ploeg te spreken van een "keerploeg", de z.g. "umsmieter" die oudtijds hier het gangbare type was en voorts door de "natuurlijke kleur" die in 1926 aan de beide wapenfiguren gegeven was te vervangen door zwart. Dit laatste geschiedde uit overweging dat zowel de ploeg als de turfsteker producten van de mens en niet van de natuur zijn, zodat hun kleur niet altijd vast staat.

In feite behoort in de heraldiek de natuurlijke kleur eigenlijk alleen maar te worden toegepast bij onbedekte delen van het menselijk lichaam

Overeenkomstig de in de laatste tijd gevolgde praktijk werd het wapen op een wit voetstuk geplaatst. De vroeger veel voorkomende arabesk waarop schildhouders in wat wankel evenwicht balanceerden is daarmee uitdrukkelijk uitgebanen.

Bij Koninklijk Besluit van 4 juni 1968, No. 11 is het oude wapen ingetrokken en een nieuw vastgesteld. De officiële beschrijving luidt nu: "Schuin gevierendeeld van zilver en sinopel; het bovenste kwartier met een keerploeg, het onderste met een turfsteker, beide van sabel(4).

Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paalen en gehouden door twee paarden van sabel met opgeslagen staart. Het geheel geplaatst op een wit voetstuk".

1 "sinobel" staat voor groen.

2 Op 2^e Kerstdag, Sint Stefanusdag, werd vroeger door

veel jonge mensen St. Steffen gereden, dat bestond uit het te paard van het ene dorp of gehucht naar het andere te rijden. Voor de herbergen, welke onderweg werden gepasseerd, werd halt gehouden om er een verfrissing te gebruiken. Daarbij stegen de ruiters niet af, maar werden te paard gezeten door de herbergiers bediend. Voor deze vrolijke ruitery stelde de boer gaarne zijn paard beschikbaar, omdat het paard handelbaarder werd door ook eens iets anders te doen dan alleen maar boerenwerk.

- 3 "arabesk" is een versieringsmotief, bestaande uit een sierlijk slingerende lijnvormige tak met bladeren, bloemen enz.
- 4 "sabel" staat voor zwart.

Trientje Smid-Bosklopper

EEN TOCHT DOOR HET VEENMOERAS (SLOT)

Oud verhaal, vrije vertolking

In het vorige nummer stond reeds het eerste deel van de (geromantiseerde) historische beschrijving van een voettocht van twee heren in 1836 door het veen naar de Valtherschans. Hieronder volgt een relaas over de terugweg die met paard en wagen van Ter Apel via Roswinkel naar Emmen liep.

Brandewijn

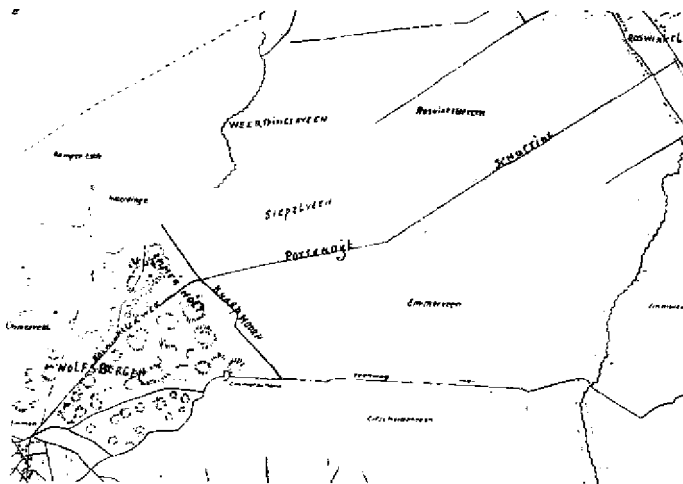
Zo nu en dan werd er een slok brandewijn gedronken, wat de stemming verhoogde. Ze letten niet goed op de smalle weg en raakten even het spoor bijster. Buiten het goede spoor zakte het paard met zijn achterste benen in de sponzige grond. De mannen sprongen van de wagen om het paard uit het moeras te trekken. Daarbij zakten ze tot de knieën in de modder, wat een vermakelijke vertoning opleverde. Door de slappe en verende veenbodem bezeerde niemand zich. Het was allemaal als een spons. Het paard zakte er tot de staart in. Schaterlachend reden ze verder.

Schutting

Langs deze weg, die 's winters ontoegankelijk was door modderige gaten en diepe waterplas- sen, gingen ze van Roswinkel langs de oude Schutting. Dit was een kleine scheepvaartsluis, die de naam ontleende aan het zogenaamde schutten (door een schutsluis gaan) van schepen. Zo'n sluis werd dan ook wel schut of schutsluis of, in dit geval, 'schutting' genoemd. Ze ver- volgden hun tocht over de Pottendijk, die de grens vormt tussen het Siepelveen in het noor- den en het Emmer Erscheidenveen in het zui- den.

Het Siepelveen maakte deel uit van het Weedingerveen dat aan de boermarke van Weedinge behoorde, terwijl het Emmer Erscheidenveen onder de marke van Emmen en Westenesch viel.

IJsspoorweg

Na de moeizame tocht door het woeste veen- landschap kwamen de reizigers in de omgeving van de Emmerschans, een overgangsgebied tus- sen zand en veen. De Emmerschans was een militaire verschansing, een aarden borstwering die als verdedigingswerk diende. Naar Weedinge voerde een pad met in de regentijd en in de herfst diepe vol regenwater staande karren- sporen, die het dan onbegaanbaar maakten.

Maar als 's winters het water in de sporen bevro- ren was, kon men over het ijs in de karrensporen - de zogenaamde IJsspoorbaan - van Weedinge naar Roswinkel gaan. De inwoners van de beide zanddorpen onderhielden al eeuwenlang goede contacten met elkaar. Traditioneel werden er iedere winter schaatswedstrijden gehouden tus- sen bewoners van beide dorpen. De wedstrijd werd bekend gemaakt door een in het café uitge- hangen schaats.

Knarphoorn

Aan het eind van het zandgebied kwamen de rei- zigers aan in het Knarphoorn, een gehuchtje van enkele boerderijen. Bij de boerderij van de land- bouwer Ensing nam het gezelschap een rustpau- ze.

Boer Ensing had een boerderij op de zandgrond, maar bezat daarnaast ook langerekt stuk veen van het Erscheiden- en het Weedingerveen. De boerin zette de reizigers verse koffie voor. Over en weer werden nieuwtjes uitgewisseld. Bij deze volle kommen koffie werden tevens enkele dikke sneden door de boerin vers gebak- ken warm brood genuttigd.

Slok jenever

Vrouw Ensing vroeg de voerman Derk om enkele goederen mee te nemen uit Emmen. Hij moest dan ook meteen maar een paar kan goede jene- ver meenemen. Haar man zou veel hinder heb- ben van zijn kapotte gebit. De voortdurende kies- pijn belette het hem 's nachts rustig te slapen. Een flinke slok jenever wilde daarbij nog wel eens helpen. Ook de broers Bertus en Geert kregen aan het einde van hun werkdag een versterkend slokje. Ze waren volgens de boerin die dag met de koeien en de schapen het veengebied in geweest. Met het droge weer van die dagen was de veengrond hier en daar goed begaanbaar. Het vee had daar bij de veenstroompjes van het malse gras gegraasd.

Wolfsbergen

Nadat de boerin dit allemaal had verteld, kwam ze nog eenmaal bij voerman Derk terug op het boodschappenlijstje dat ze hem zojuist gegeven had. Ze zei: 'Ga maar naar Jan en Koert Kooiker, dat zijn best betrouwbare kasteleins'. Die dreven naast een boerenbedrijf ook een, vooral tijdens marktdagen, drukbezocht café. In de Wolfsbergen, een gebied van zandverstuivingen en heidevelden, bezaten de Kooikers een stuk woeste grond dat was beplant met struiken en strubben. Er groeide veel prachtige hult met veel mooie dikke rode bessen. Jaarlijks konden de Hervormde kerk en de zondagsschool van Emmen daar voor de kerstversiering terecht.

Emmerholt

Na de uitvoerige instructies van vrouw Ensing waren de reizigers voldoende van hun vermoeienissen bekomen om het laatste gedeelte van hun avontuurlijke tocht voort te kunnen zetten.

De reis voerde verder van Knarphoorn door het Emmerholt langs de oude Roswinkelerweg. Het veengebied hadden ze langzamerhand achter zich gelaten. De zandweg ging door een omgeving van heidevelden, vennetjes en een enkele zandverstuiving. Een en ander werd afgewisseld door strubben, struiken, berken, eiken en een enkele armetierige - door de voortdurende geseeling door wind en storm kromgegroeide - knoestige dennenboom.

Hondsrug

Droog en stoffig was nu de weg en het door hitte geteisterde dorre en schrale land. Deze weg was niet meer dan een ongebaand door mul zand en karrensporen gevormd hobbelig pad. Zonder al te veel hindernissen kwamen de reizigers bij de Wolfsbergen aan. Dit is een aan de voet van de Hondsrug gelegen gebied. Deze Hondsrug is een heuvelrug die zich tot voorbij het noorden van Drenthe ja zelfs tot in Groningen toe uitstrekt.

Aan de voet er van strekte naar het oosten toe zich een immens groot veenmoeras uit. Op het zandgebied bij Emmen liet die Hondsrug zich als een gebied van heuvels en zandverstuivingen met enorme heidevelden zien. Die zandverstuivingen zorgden vaak voor verstikkende zandstormen.

Witte wieven

Uiterst vermoeid en slaperig door de lange dagreis naderden de reizigers hun einddoel, Emmen, een eenvoudige boerengemeenschap. In de schemering van de late avond en wat bedwelmd door de laatste slokjes van de onderweg genuttigde sterke drank zagen de mannen door de avondnevel dansende geesten, spoken en witte wieven. Suf en dommelend wijzen ze naar het noordoosten. Daar zien ze boven het Emmerveld duizenden lichtjes flonkelen. Dit werd als een voorteken beschouwd. Er kon wel eens een grote stad worden gebouwd waar duizenden lampen branden.

Spek en bonen

Met een sukkelgangetje ratelde de kar met zijn ijzeren hoepels om de houten wielen over hobbelige keienweggetjes langs de eerste boerderijen. Met door de zon geblakerde gezichten en afgematte ledematen kwamen de mannen aan bij het café-logement Kooiker. Daar werden ze gastvrij ontvangen en kregen ze een heerlijke maaltijd voorgeschoteld van verse weekschil bonen, aardappelen, een paar plakken doorregen spek met mosterdstip. Daarna werd er daar voor hen een goede slaapstee in orde gemaakt waar de moede ledematen konden worden gestrekt om van een goede nachtrust en een weldadige en verkwikkende slaap te genieten. Weldra hoorde men van achter de bedsteedeuren het geronk van snurkende mannen, die in de armen van Morpheus in diepe slaap en dromen waren verzonken.

EIERHAL

*Opgemaakt 24-september-2002 door Lubbe Kroeze naar aanleiding van de foto op pagina 2 van het **deel 1** van ACH LIEVE TIJD, 1000 jaar Emmen en Zuidoost-Drenthe*

Bron: GA-Emmen-Emmer-Courant 13-4-1928 nr 30, pag 1

De excursie der Centrale Pluimveevereeniging: zoals reeds gemeld zal Donderdag 19e dezer een door de Centrale Pluimveevereeniging Emmen georganiseerde excursie van belanghebbers bij en in de bevordering van de Pluimveeteelt plaats hebben naar BARNEVELD en Beekbergen.

Niet minder dan 24 particuliere auto's werden gratis ter beschikking gesteld waarmee de reis zal worden gemaakt door 80 á 90 personen. Teneinde de Barneveldsche eiermarkt op haar drukst te kunnen zien, moet men aldaar bijtijds aanwezig zijn.

De respectabele auto-colonne zal daarom reeds 's morgens om halfvijf uit Emmen vertrekken. In Barneveld worden behalve de markt, eenige grote kippenhoudersbedrijven o.a. Schimmels broederij bezocht. 's Namiddags wordt op den terugweg het Rijksproefstation te Beekbergen aangedaan en in ogenschouw genomen. Het belooft een leerzame dag te worden.

Bron: Emmer-Courant 17-4-1928 nr 31

De excursie naar Barneveld

Omtrent de excursie a.s. Donderdag vernemen wij nog dat om ongeveer 8.30 uur 'n officiële ontvangst van de deelnemers door B+W der Gemeente Barneveld zal plaats hebben in de EIERHAL.

Deelnemers worden in 4 groepen rondgeleid door Barneveldsche heeren. Om 1 uur in 3 hotels middagmaal. 's Middags de rest van de excursie en

eindigen met bezoek aan de Angorahal in Voorthuizen. Beekbergen wordt te laat en tot later uitgesteld!!

Dan stukje tekst over de plannen van BURGE-MEESTER Bouma: Hij wil in de **kelder** van het gemeentehuis in Emmen een moderne broederij starten met 4500 kippen!!

Bron: Emmer-Courant 20-4-1928 nr 32.

Gisteren heeft de excursie naar het LAND van KIP en EI plaatsgehad. 't Was vroeg dag voor de 120 deelneemsters en deelnemers. Ze moesten allen tegen half 4 uit de veeren, want de tocht ving om halfvijf aan. Ondanks het slecht weerkoude en sneeuw- heerste onder de inzittenden van de ruim 20 auto's, die vanuit Emmen vertrokken, een goede stemming.

Te Holslootbrug voegde zich nog een vijftal wagens bij den stoet, terwijl er al een paar vooruit waren. In Barneveld kwamen 30 auto's aan uit alle delen van de gemeente Emmen.

In de grote EIERHAL, waarin reeds twee miljoen eieren verhandeld waren, wachtte de Burgemeester, de heer J. Westrik in gezelschap van eenige leden van de Pluimveevereeniging "De Barnevelder" zijn gasten op.

(Welkomstrede, rondleiding, kurk waarop Barneveld drijft, medewerking toegezegd etc.) Burg. Bouma dankt voor bereidwilligheid, driewerf HOERA, persfotografen, Hoenderpark "De Hokken," loonbroederij Haanschoten en Schuld, Schimmels Broedcentrale, terrein legwedstrijd, eten in drie hotels, maar te weinig plaats en te weinig te bikken, bezoeken een paar Hoenderparken en konijnen in de Angorahoeve. Om 6 uur afscheid, Pastoor van Soest uit Erica voerde het woord, dank burgemeester Westrik, dank Mr. Bouma, iedereen blij. Nader verslag volgt nog!!

Bron: Emmer-Courant dinsdag 24 april 1928 nr 33

NAAR 'T LAND VAN KIP EN EI

Deel 1:

Vertrek en reis en uitgebreid verslag van de excursie. Hieruit heb ik een paar notities gemaakt. De schrijver is nogal breedspakig! De foto, gemaakt in de Eierhal van Barneveld met ruim 100 personen bij het artikel is gelijk aan de foto op pag 369 van "Geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe." Daarin staat overigens een fout onderricht bij deze foto, ik citeer: "De opening van het Oosting-Instituut. Op de voorste rij in het midden burgemeester Bouma." Bouma zit er wel, maar de foto is in Barneveld gemaakt tijdens de excursie LK!!

Excursie van de Centrale Pluimveevereeniging Emmen naar Barneveld.

Bij de kerk verzamelen zich de 20 auto's, zeer gemengd gezelschap. Burgemeester Bouma, alle wethouders, een paar leden van de raad, dokters, klerken, boeren, onderwijzers, zelfs dames.....(sic)

Uit Nw.Weerdinge, Roswinkel, Compas, en van dichtbij Weerdinge, Westenesch, Emmen, N. en Zuid Barge, NNC-ers, OPC-ers en marktvoorstanders. Voorop gaat de leider met wapperende driekleur en oranje vaandel. Slecht weer, koud en sneeuw! (t Werd een barre tocht!)

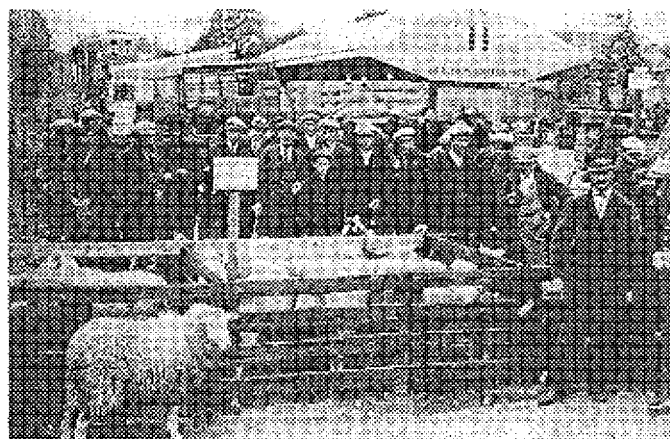
De EIERHAL is een imposant gebouw, brede gewelven, rustend op forse pilaren, zoals de foto toont.(=Pag 369). Als Emmen **straks** een eierhal krijgt, mag een schouwapparaat niet ontbreken!!

Mr. Bouma beantwoordde de speech van Burg. Westrik, waarna genoemde kiek werd genomen!!

Bron: Emmer-Courant 27-4-1928 nr 34 en Idem 1-5-1928 nr 35+4-5-1928, nr 36, deel 2, 3 en 4.

Vervolg artikel + andere grote foto met plm. 125 personen op het terrein van de legwedstrijd.

Burgemeester Bouma koestert op deze foto een gevangen **gans**. Dit artikel bevat een globaal ver-

De eierhal van Emmen

slag van de redevoeringen die de burgemeesters houden. BOUMA oreert: Het doel: Wij zoeken nieuwe bestaans-bronnen, Emmen staat er niet rooskleurig voor. (Scribent maakt een aantal sommetjes, lijken onhaalbaar, hij rekent zich rijk, maar telt zich arm. LK) Barneveld=2 miljoen eieren alleen op donderdag x f 0,05, is een omzet van f 100.000,00 per week. Dat is meer dan 1/3 van de jaarlijkse belasting-opbrengst van de Gemeente Emmen. Bouma krijgt 20 fokkuikentjes van Westrik. Er staat ook een foto bij van het huis van Oosting als schenking=Oosting Instituut.

(Bron: vrijdag 18-5-1928 nr 40 deel 5.)

Afsluitend volgt een verhaal over Angora-konijnen. Pastoor van Soest uit Erica sprak een dankwoord en ze waren blij en om 24.00 uur weer thuis.

**KANTONRECHTER JONKHEER MR
RUDOLPH OTTO AREND VAN HOLTHE TOT
ECHTEN (1849-1908)**

Jonkheer Rudolph Otto Arend van Holthe tot Echten [we noemen hem verder Van Holthe, of jonkheer Rudolph] werd op 22 juni 1849 geboren te Assen. Zijn vader mr. Pieter Adam van Holthe tot Echten was daar toen raadsheer bij het provinciaal gerechtshof, werd in 1870 president van dit hof en bleef dit tot de opheffing ervan in 1876. Hij was dus de hoogste rechterlijke functionaris in Drenthe.

Al te romantisch moeten we ons de woon- en leefomstandigheden in het Assen van jonkheer Rudolphs jeugd niet voorstellen. Zo meldt de *Prov. Drentsche en Asser Courant* [verder 'de krant' te noemen] van 21 april 1857: Wanneer de sloot, die loopt langs de tuin van jhr. P.A. van Holthe tot Echten tot aan de gereformeerde kerk, gedempt werd zouden de voorbijgangers en de omwonenden zich niet ergeren aan het walgelijke gezicht en de verpestende stank, veroorzaakt door de krenge en onreinheden. Dode honden en kalveren, afval van geslacht vee enz. worden in die sloot geworpen en liggen er te rotten. De overheid dient deze vuile misbruiken tegen te gaan om aan dit voorname gedeelte van de stad een aangename dampkringslucht te verschaffen. Steen en been werd ook geklaagd over de arbeiders die de poeptonnen in de Asser woningen kwamen legen en de kar zo vol laadden dat hij overliep en overal smerige sporen achterbleven. Het spul werd gedumpt op de gemeentelijke mestvaalt. Die was geld waard, omdat boeren graag betaalden voor een vracht stadsmest.

Met de stadsverlichting was het treurig gesteld. Maar jonkheer Rudolph beleefde het als gymnasiumleerling, dat in 1862 de oliepitjes vervangen werden door gaslantaarns. Een onvoorstelbare

verbetering. Als ze het deden tenminste.

Iemand die 's morgens op zes uur op pad ging naar zijn werk beklagde zich dat hij zich in de aardedonkere stad flink bezeerd had doordat hij tegen een lantarenpaal was opgelopen. Overal had ik me tegen willen stoten, mopperde hij, tegen een kar, tegen een boom, maar nou net niet tegen een lantarenpaal die licht had moeten geven, maar dat niet deed! Gemeente, doe er wat aan!

Toen jonker Rudolph rechten ging studeren in Leiden was de reis daarheen tot Meppel tijdrovend en gebonden aan paardentraction of de trek-schuit. Maar op 30 april 1870 werd het spoorweg-traject van Meppel over Hoogeveen naar Assen en Groningen in gebruik genomen. Een Assenaar die dat wilde kon van toen af aan 's morgens vroeg de sneltrein nemen naar Amsterdam, daar een uur of vijf doorbrengen en 's avonds rond tien uur weer thuis zijn. In Coevorden en Emmen kon men nog tientallen jaren van zoiets slechts dromen. Daar moest men eerst maar zien dat men na een urenlange tocht in Hoogeveen of Beilen kwam om er aansluiting te vinden op het spoorwegnet.

Jonkheer Rudolph moet het gevoel hebben gehad te leven in revolutionaire tijden. Hij maakte het allemaal mee: de introductie van het gas, de eerste trein in Drenthe, de eerste velocipède, de eerste stoombootdienst van Meppel op Assen en, in de jaren negentig, de introductie van electriciteit en de telefoon.

Ene X. vroeg zich in de krant van 20 juni 1871 in een ingezonden stuk trouwens af of gemeentes geen verordening moesten maken op het rijden met velocipèdes. De meestal onbezonnen rijders joegen de honden voor de hondenkarren en de paarden voor de rijtuigen schrik aan!

Emmen

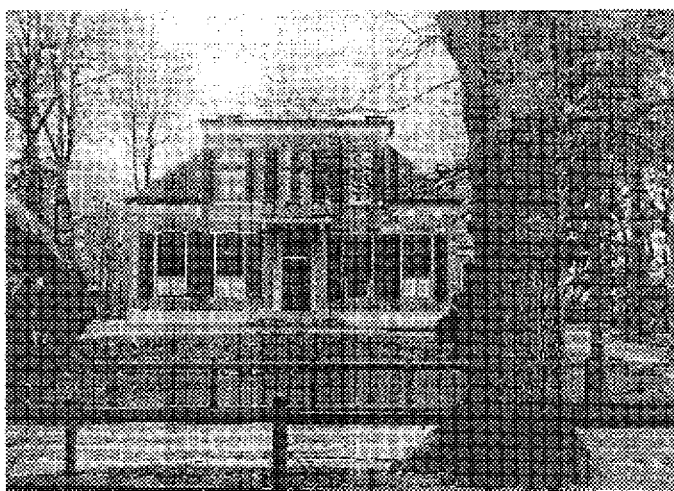
Jonkheer Rudolph studeerde af in december 1874. Al vrij snel werd hij griffier bij het kantonge-

recht te Aalten in de Achterhoek. Hij moet zich in gunstige zin hebben onderscheiden, want al op z'n 28ste, uitzonderlijk jong, werd hij benoemd tot kantonrechter te Emmen. Als eerste. Dat zat als volgt. Met ingang van 1877 had er in Nederland een omvangrijke rechterlijke herindeling plaats. Daarbij kwam het gerechtshof te Assen te vervallen (waardoor de vader van jonkheer Rudolph zijn baan verloor). Het provinciaal bestuur van Drenthe heeft zich met alle kracht ingezet voor handhaving van het gerechtshof te Groningen, omdat die plaats voor Drenten veel bereikbaarder was dan Leeuwarden, dat echter als overwinnaar uit de strijd kwam. Wie tegen een vonnis van de Asser rechtbank in beroep ging moest voortaan dus de reis naar de Friese hoofdstad maken.

Maar Emmen voer wel bij de nieuwe indeling, het kreeg een eigen kantongerecht. Emmenaren die iets niet al te ergs misdaan hadden konden nu dicht bij huis terecht. De kantonrechter hield zitting in een vertrek van hotel/café Wielens. In datzelfde pand was ook, in een gedeelte van de benedenverdieping, het gemeentehuis gevestigd. In de krant van 11 maart 1880 beklaagt iemand zich over de situatie. 'Omdat men bij een van die twee instellingen nogal eens moet wachten worden er allicht één of twee borrels gedronken of wat anders, maar dat is er peperduur, men is al gauw een paar stuivers kwijt. Een arbeider die zijn geld wel anders kan gebruiken valt het hard zijn laatste penningen op deze wijze te moeten uitgeven. Het is onnodig om iets te gebruiken, zult u zeggen. Maar als dit bij herhaling gebeurt loopt men de kans dat er vijf cent voor een stoel wordt gevraagd!' – Die 'vuige laster' kon Wielens niet over z'n kant laten gaan, niemand werd naar zijn zeggen genoodzaakt verteringen te maken. Zelfs hoofdredacteur Willinge Gratama van de krant bemoeide zich ermee en kwam tot de conclusie dat een gemeentehuis en/of kantongerecht niet thuishoorden in een kroeg, in Emmen noch elders. 'Moge de spoedige scheiding daarvan

een punt van ernstige overweging bij de vroedsten der gemeente uitmaken,' preekte hij. Welnu, ook de vroede vaders vonden dat de naam van Bacchus niet langer paste bij hun werk en kochten het pand Schoolstraat 7, waarin in 1881 zowel het gemeentehuis als het kantongerecht – dit laatste voor rekening van de staat – werden ondergebracht. De verplaatsing van het kantongerecht van Schoolstraat 7 naar het huidige pand, Hoofdstraat 6, vond plaats in 1911. Van Holthe zou dat niet meer meemaken.

*1e gemeentehuis van Emmen, sinds 1881.
Tevens tot 1911 kantongerecht*

Soort zaken

Welk soort zaken kreeg Van Holthe tot Echten te behandelen? We kiezen de zitting van 31 oktober 1888. Door de bank genomen waren de overtredingen van een andere aard dan nu op de rol van een kantonrechter staan. Trekhonden kennen we niet meer en illegale 'veeweiderij' is ook geen dagelijks verschijnsel! Hier volgt een lijstje:

- Drie personen wegens stroperij veroordeeld tot resp. 10 dagen cel, 2 dagen cel, f 2 boete.
- Vijf personen wegens het onrechtmatig laten lopen van vee op andermans hooiland enz., zogenaamde 'veeweiderij', veroordeeld tot f 2 boete.
- Vier personen wegens het niet muilkorven van een trekhond veroordeeld tot f 2 boete.

- Eén persoon wegens openbare dronkenschap, bij herhaling gepleegd, veroordeeld tot 14 dagen cel. Soms verschenen er op één zitting zo'n tien personen die wegens dronkenschap waren verbaliseerd.
Was het de eerste keer, dan bleef het bij f 1 boete. Bij recidivisten groeide de straf, zoals bij S., 'wegens zesde herhaling veroordeeld tot vier weken hechtenis.'
- Veertien personen wegens nachtelijk burengerucht, tesamen gepleegd, ieder veroordeeld tot f 2 boete.
- Eén persoon, jonger dan 16 jaar, wegens straatschenderij veroordeeld tot f 1 boete.

Een veel voorkomende overtreding was het gebruik maken van ongeijkte maten en gewichten. En tot de vaste overtredingen behoorde ook het zonder vergunning verkopen van sterke drank; de straf daarop was niet gering, vaak f 30 boete of 15 dagen zitten. Ook het jagen in gesloten jachtijd was aan de orde van de dag. De straf op zich van enkele guldens, als het om de eerste keer ging, viel nogal mee; ingrijpender was dat daarnaast de geweren verbeurd werden verklaard. Het wapens bij zich hebben in het openbaar, meestal ging het om pistolen, werd herhaaldelijk geconstateerd en bestraft; ook hier volgden boetes en verbeurdverklaring.

Roelof O.

Een wel heel bijzondere zaak deed zich voor in 1892. Roelof O. was een 33-jarige arbeider uit Nieuw-Amsterdam. Toen het 9-jarige jongetje J.W.Wanders daar in de Verlengde Hoogeveensevaart was gevallen en op 1 à 2 meter uit de kant met de dood worstelde deed O. niets, maar bleef hij doodgemoedereerd staan kijken. Van de overkant werd hem toegeroepen: 'Help die jongen toch, spring in het water of trek je boezeroen uit en werp hem daarvan het ene eind toe.' Ook iemand die van ver kwam aange-

rend en nog juist een handje boven het water zag uitsteken schreeuwde:

'Help het kind toch, spring er toch in.' Waarop beklagde antwoordde: 'Ik verdom het, ik waag mijn leven er niet aan.' Waarna hij zich omkeerde en rustig zijns weegs ging. Toen anderen waren toegesneld was het te laat.

De dokter kon slechts de dood constateren. Getuigen verklaarden dat algemeen bekend was dat 't kanaal alleen in het midden diep was en dat de kanten zacht glooiend afliepen, waardoor er twee meter van de kant nog geen meter water stond. Zonder zijn eigen leven te wagen had O. de jongen makkelijk kunnen redden.

De ambtenaar van het openbaar ministerie kon geen jurisprudentie vinden waaruit bleek dat een dergelijk geval zich eerder in ons land had voorgedaan. Waarom was O., zich vasthoudend aan de kant, niet in het water gestapt; waarom had hij, als alternatief, zijn kruiwagen niet in het water gegooid of zijn boezeroen uitgetrokken; waarom had hij op zijn buik liggend en over het water hangend niet getracht de jongen te grijpen?

De wet stond voor een dergelijk onmenselijk geval, waarin hulp geweigerd was, maximaal drie maanden hechtenis toe. Die ook werden geëist. Het toenmalige art 450 van het wetboek van strafrecht viel onder de jurisdictie van de kantonrechter.

De beklagde voerde als verdediging aan dat hij slechts één oog had en slecht zag; dat hij wat suf was geweest en dan ook aan de kant stond te suffen; dat hij nooit in het water was geweest en bang was. De uitspraak was gelijk aan de eis: drie maanden hechtenis. Een uitzonderlijk geval en een uitzonderlijk hoge straf in een kantonrechtterspraktijk (krant van 6 aug. 1892).

Had het geval zich een eeuw later voorgedaan, dan zou zeker een onderzoek zijn ingesteld naar de geestvermogens en de toerekeningsvatbaarheid van Roelof O.

Schoolopziener

Blijkbaar waren de dagen van kantonrechter Van Holthe niet helemaal gevuld met zijn eigenlijke werk, want van 1880 tot 1900 was hij tevens schoolopziener in het arrondissement Emmen. We zouden die functie nu inspecteur van het onderwijs noemen. Het arrondissement omvatte de gemeenten: Emmen, Coevorden, Dalen, Schoonebeek en Sleen.

Het schoolopzienerschap was een gewilde bijbaan. Onder meer burgemeesters van voor die tijd middelgrote gemeentes, zoals Borger, bleken er voor in aanmerking te komen. Hun niet overdadige inkomen werd door de nevenbetrekking tot een aanvaardbaar niveau opgevoerd. Bij de rechterlijke macht werden overigens wél goede salarissen betaald.

Een wassen neus was de functie allerminst. Zo moest iedere school periodiek worden bezocht. De bevindingen werden gerapporteerd aan de provinciale inspecteur. Moest er een nieuw schoolhoofd worden benoemd dan vonden uitvoerige vergelijkende examens plaats tussen de kandidaten, waarbij de schoolopziener qualitate qua betrokken was. Minstens één keer per jaar kwamen de onderwijzers uit het arrondissement een dag bij elkaar om onder leiding van de schoolopziener over hun vak te praten. Als regel leidden enkele onderwijzers dan elk een onderwerp in, waarover werd gediscussieerd.

Dit is een kleine greep uit het takenpakket van schoolopziener Van Holthe. De pers haalde hij er nauwelijks mee. Dat gebeurde wel met een hobby van hem. Hij bezat een rijke verzameling potbloemen. In het voorjaar kregen de oudste leerlingen van de lagere school te Emmen een potje met een stek van hem mee naar huis om er een seizoen lang voor te zorgen. Opvoeding in de praktijk. De krant vond het de moeite waard er bij herhaling aandacht aan te schenken. Wie in het najaar erg zijn best bleek te hebben gedaan kreeg een prijsje. De animo bij de kinderen was

groot! Wie een eerste prijs won, en dat waren er altijd verschillende, mocht een klein bedragje bij-schrijven op een spaarbankboekje. En op de inleverdag onthaalde de rechter zijn jonge gasten op chocolademelk en koekjes, terwijl er ook schalen vol appels stonden.

*Kantongerechtsgebouw te Emmen
van 1911 tot heden*

Tot slot

Op 5 juni 1885 was Van Holthe te Emmen getrouwd met Maria Digna Oosting, die geboren was te Beilen op 31 oktober 1853. Haar vader was mr. Sjuick Johannes Oosting (1825-1900), die aanvankelijk burgemeester was van Westerbork/Beilen en van 1855 tot 1892 notaris te Emmen; daar was hij sedert 1874 ook een aantal jaren wethouder. Maria Digna's broer mr. Hendrik Jan Oosting (1856-1927), een zwager dus van Van Holthe, volgde zijn vader op 1 oktober 1892 op als notaris te Emmen.

Van Holthe overleed op 9 september 1908, op 59-jarige leeftijd, wat toen jong noch oud werd gevonden. Zestig klonk in ieder geval al grijs... Maria Digna overleefde hem en stierf op 22 mei 1916.

Het had voor de hand gelegen dat van Holthe, als telg uit een vooraanstaand geslacht en zó jong al benoemd tot kantonrechter, getrouwd bovendien met een vrouw uit een invloedrijke familie, carrière zou hebben gemaakt binnen de rechterlijke macht. Een jongere broer bracht het in ieder

geval tot raadsheer bij een gerechtshof. Had jonkheer Rudolph geen verdere ambities? Heeft men hem nooit gevraagd en was hij te trots om te solliciteren? Maar misschien heeft hij, of heeft zijn vrouw, wel helemaal niet weggewild uit Emmen...

Johan Withaar

HISTORISCH EMMEN EN DE INTERNET-GROEP

Een aantal leden van de vereniging, aangevuld met niet leden, hebben krachten gebundeld in een internet werkgroep, die inmiddels maandelijks bijeenkomt. (notulen beschikbaar). Voor onze vereniging zijn er nieuwe en ongekende mogelijkheden ontstaan en krijgt de website www.historisch-emmen.nl de nodige ondersteuning. De inzet en ontwikkelingen zijn buitengewoon en er is al zeer veel bereikt.

Tentoonstelling:

Onder de zeer motiverende en stimulerende leiding van Sis Hoek Beugeling zijn Jan van Dalfsen, Piet Naber, Rita de Nijs Ziengs en Johan Withaar bezig informatie persoonlijk bij de (oude-) middenstanders te achterhalen en digitaal op te slaan. Er komt hierbij ongelooflijk veel, nooit eerder gepubliceerd materiaal, naar boven, waarvoor de werkgroep vreselijk dankbaar is. Het verzamelde materiaal wordt in eerste instantie gebruikt voor een, door Gerrie van der Veen, te organiseren tentoonstelling eind dit jaar in de bibliotheek aan het Noorderplein en om te publiceren op genoemde website. Het plan bestaat verder om de resultaten hiervan te zijner tijd ook in boekvorm uit te brengen. Vastgesteld is dat er zeer bijzonder materiaal onder de inwoners van Emmen aanwezig is, zonder dat men het zelf beseft.

Voor een vijf en twintig tal genodigden is er een zeer succesvolle ontmoetingsdag georganiseerd, waarbij honderden foto's waren opgehangen om het geheugen van de aanwezigen op te frissen. Een aan de computer gekoppelde beamer gaf ondersteuning met fraaie plaatjes. De koffie en thee deden de rest.

Haza21 en de kadastrale enen en nullen,

Een ander project is het digitaal opslaan van informatie middels een computerprogramma, HAZA21, welke ook door het Drents archief wordt toegepast en die specifiek voor historie en genealogie is ontwikkeld. Het programma kan kadastrale gegevens koppelen aan genealogische gegevens, historische gegevens, foto's doch welke willekeurige andere informatie dan ook. In Norg is hiervoor een proef gaande die de komende jaren door andere gemeenten zal worden overgenomen. Door het toepassen en gebruik van deze database, die te zijner tijd aan de website gekoppeld kan worden, loopt de Historische Vereniging Zuidoost Drenthe hiermee voorop.

Als onderlegger wordt gebruik gemaakt van officiële kadastrale kaarten en de OAT's die zich in het Drents archief bevinden. De werkgroep is er dan ook best trots op, binnen allerlei instellingen, organisaties en bedrijven relaties te hebben waardoor het mogelijk werd alle 13 originele kadastrale kaarten van sectie C van het Drents archief ter beschikking te hebben gehad en deze inmiddels op een uiterst professionele manier hebben kunnen laten digitaliseren. Met dank aan het Drents archief en de Jong repro in Assen. André Dekker voert al maandenlang deze gegevens in de database van HAZA21 in.

Vervolgens:

Gerard Kolker, Lubbe Kroeze en Harm de Jong hebben zich beschikbaar gesteld voor het beant-

woorden van vragen middels e-mail, het verkrijgen van genealogische gegevens en nazoeken van informatie. Henk Jeuring is als aangever van te raadplegen bronnen van enorme waarde.

Dan is ook gebleken dat het afgelopen jaar, middels allerlei reacties uit vrijwel het gehele land, veel behoefte is aan (digitale) informatie over (Noord en zuid) Barge.

Het lijkt een uitgelezen kans voor onze vereniging om deze mensen bijeen te brengen en er iets mee te doen. Wie?????

Behoudens het verzamelen van informatie en foto's over de middenstand is er ook uniek en nog niet eerder openbaar gemaakt fotomateriaal boven water gekomen van o.a. de Angelinostichting en de bouwwerken van wijlen architect Kliphuis. Dit materiaal is reeds aan Peter Kraan en Bé Mensingh ter beschikking gesteld om e.e.a. in boekvorm te vereeuwigen.

Herhaalde oproep:

Toch ook een kritische noot: De medewerking van middenstanders en particulieren is overweldigend. Van de leden van onze vereniging zelf komen zeer weinig (lees géén) reacties binnen, hoewel statistieken uitwijzen dat velen onder u de website bezocht moeten hebben. De indruk bij de werkgroep bestaat dat men teveel op eigen materiaal en kennis zit en blijft zitten. De belangrijkste stelling van de werkgroep is echter NU uw kennis en verzamelde informatie te verzamelen, zeker als u op gerespecteerde leeftijd bent gekomen. De informatie van 70, 80 en 90 jarigen moet NU worden vastgelegd voor het nageslacht, omdat met het overlijden van hen, die het oude "boerendorp" Emmen nog hebben gekend, de informatie verloren zal gaan.

Wilt u graag iets vertellen of laten zien? Meer informatie? Aanbieden van hulp? Reageren? Het kan middels e-mail: info@historisch-emmen.nl of telefonisch: 0591-628623 of 0591-659968. Vooral doen!!

Ger de Leeuw

BOEKBESPREKINGEN

Wim Visscher: **Bumaveen, Nieuw-Amsterdam – Veenoord**, geschiedenis van het tweelingdorp. H&K Uitgevers. Z.p.(Gouda), 2001.

Het is al weer even geleden, dat er opnieuw een boek uitkwam van ons lid Wim Visscher. Met grote regelmaat publiceert hij boeken over 'zijn' Nieuw-Amsterdam. Tussen 1997 en nu verschenen er vijf boeken van zijn hand, die stuk voor stuk veel historische feiten aan het licht hebben gebracht. Zo werd de geschiedenis van het tweelingdorp ook nog eens met een aantal jaren verlengd!

Het boek is samengesteld uit de bijdragen die hij schreef voor het maandblad 'De Tweelingdorper'. Dat betreft vooral de gebouwen die in Nieuw-Amsterdam staan (en stonden). Dat het boek 'Bumaveen' als (hoofd) titel heeft zal wel het gevolg zijn van het feit, dat er al meer boeken de naam 'Nieuw-Amsterdam' dragen. Bumaveen wordt in het begin genoemd, maar al spoedig verdwijnt de naam uit het boek.

Op pagina 1 en pagina 3 worden de drie namen in dezelfde lettergrootte vermeld – alleen is het woord 'geschiedenis' uit de ondertiteling op p. 3 vervangen door 'geschiedenissen'.

Visscher schrijft zoals hij praat: veel dus, maar wel onderhoudend en steeds met veel kennis van zaken. Soms schrijft hij zo snel, dat de woorden gemakshalve worden afgekort – of het moet al zijn, dat het woord 'veenvesteringen' op p. 144 een typisch Bumaveens woord is.

Het verrassende is, dat het boek soms chronologisch van opzet is en dan opeens weer thematisch. Nu kan dat ook moeilijk anders, omdat je van de periode tussen de prehistorie en het Bumaveen niet zoveel kunt melden, terwijl in de beginfase van Nieuw-Amsterdam er heel veel

zaken tegelijk aan de orde zijn. Wel heeft dat tot gevolg – om een voorbeeld te noemen – dat Van Gogh op meerdere plaatsen in het boek aan de orde komt (o.a. 71, 162, 170, 234, 250), evenals de banken (151, 224). We moeten daarbij beseffen, dat het om een bundeling van losse artikelen uit een maandblad gaat en het is m.i. niet storend.

Het boek ziet er goed uit, het is gedrukt op goed papier. De foto's zijn over het algemeen van goede kwaliteit. Het boek had het verdiend, dat er wat meer foto's in kleur waren opgenomen en dat het boek gebonden was uitgegeven met een steviger omslag. Uiteraard zal dat wel behoorlijk kostenverhogend werken.

Wat mij wel opviel in het boek is dat de hoofdstukken genummerd zijn als 1, 2, 3, enz., terwijl in het notenapparaat (vanaf pagina 271) verwezen wordt naar de hoofdstukken I, II, III, enz. Bij de inhoud op pagina 8 ziet men dit verschil nog duidelijker.

Hoofdstuk 10 is me niet helemaal duidelijk. Het heet 'Lijst van overige foto- en kaartafbeeldingen'. Bij de inhoudsopgave gaat het overigens om de lijst van 'niet vermelde foto- en kaartafbeeldingen'. Je vraagt je af: 'Waar is dan de andere lijst van foto- en kaartafbeeldingen'? En die moet er toch wel zijn, want ik zoek tevergeefs wie de tekening van het postkantoor op p. 220 leverde.

Toch doet dit alles niets af van de grote waardering die ik voor dit boek heb. Ik sluit mij graag aan bij Wessel Berkhout, die in zijn voorwoord schreef: 'Nooit eerder zijn er zo'n fabuleus aantal historische feiten en wetenswaardigheden – door de auteur in tal van jaren verzameld – over het Tweelingdorp in één boek bijeengebracht'. Wim, ga zo door!

M. R. Hilbrandie-Meijer: Kerken in Drenthe, beschrijving van 50 kerken en hun cultuurbezit. Delden, 1999.

Dit boek verscheen in 1999 en is uitgegeven door de stichting Drents-Overijsselse Kerken, een wat merkwaardige naam, alsof er Drents-Overijsselse kerken zouden zijn!

Ook dit boek is fraai uitgegeven, met veel fotomateriaal. De indeling is gebaseerd op de gemeenten, die op 1 januari 1998 zijn ontstaan. Als men over 50 kerken praat, betekent dat wel, dat lang niet alle kerken in dit boek konden worden opgenomen. Elk hoofdstuk begint daarom met een plaatje van de desbetreffende gemeente met een aanduiding welke kerken in het boek zijn opgenomen. Het aantal varieert van drie tot zeven per gemeente. Het gaat om 41 N. H. kerken, 5 Gereformeerde en 4 Katholieke (bedoeld zal zijn Rooms-Katholieke) kerken. Vanwege mijn werk destijds bij de gemeente Emmen heb ik alleen deze gemeente kritisch doorgenomen, aangevuld met enkele 'toevalligheden' die ik tegenkwam. Deze bespreking is derhalve niet representatief voor het hele boek. Dat hoop ik ook van ganser harte, want in het gedeelte van Emmen vond ik namelijk enkele storende blunders.

Emmen wordt voor het eerst genoemd in 1139 en niet in 1137 (p. 86). Heel komisch vond ik de constatering, dat bij de restauratie van de N.H. kerk te Emmen in 1856 een plankje was gevonden, waarop de bouw van 1856 was vermeld! Dat moet namelijk de restauratie van 1964 zijn (p. 87). Ook storend is de opmerking, dat de predikant Herbertus Brachtesende leefde van 1616 tot 1657. Hij werd namelijk predikant in Emmen in 1616. Over het orgel maakte ik in mijn boek Rondom de Heerenhof op p. 294 (eveneens) een opmerking.

Verder zijn de teksten van de gedenkstenen die zich in de N.H. kerk te Nieuw-Amsterdam bevinden niet goed geciteerd. Er zitten nogal wat spel-

fouten in. Tenslotte staat in het boek, dat er in de N.H. kerk te Roswinkel een orgel staat uit 1929. Dat is niet juist. Het huidige orgel staat er al jaren en is van het merk 'Content'. Dat is een elektronisch orgel. Het orgelfront bestaat uit loze pijpen. Indertijd heb ik een boekje geschreven over doopvonten van Bentheimer zandsteen. Nog altijd ben ik geïnteresseerd in informatie over deze vonten. Daarom trof me de volgende passage betreffende de N. H. kerk te Westerbork: 'Het oudste losse voorwerp is een fragment van een romaans zandstenen doopvont. Het dateert uit het begin van de 13de eeuw. Redelijk gave voorbeelden van dit type zijn te zien in Norg en Zweeloo. Het betreft een vont met vier figuren onder een ronde kuip, gedecoreerd met friezen van palmetten en druivenranken'. Ik vraag me af waar de auteur deze wijsheid vandaan haalt. In de vermelde literatuur kom ik het niet tegen. Mijn boekje wordt niet vermeld in de literatuurlijst, maar ik heb indertijd wel enkele regels aan een mogelijke vont in Westerbork gewijd (p.35). In 1957 werd aan de collectie van het Drents Museum een rand van een kuip met Romaans ornament toegevoegd, die vergelijkbaar was met de vonten van Norg en Zweeloo. Uiteindelijk kwam ik tot de conclusie, dat over een middeleeuwse vont uit Westerbork niets met zekerheid valt te zeggen (p. 38). Als men snel over mijn opmerkingen in 1977 heen leest en de vraagtekens weghaalt, dan komt men tot de bewering van Hilbrandie! Zoiets zal nu wel voor waar de geschiedenis ingaan – net zoals dat niet bestaande orgel in de N. H. kerk te Roswinkel!

Monumenten in Nederland, Drenthe.

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist en Waanders Uitgevers, Zwoile, 2001.

De laatste opmerking bij de bespreking van het boek van drs. M. Hilbrandie-Meijer, was geen loze opmerking, want wie schetst mijn verbazing, dat ik in dit werkelijk prachtig uitgevoerde boek dezelfde fout lees ten aanzien van het orgel in Roswinkel! Er gaat niets boven eigen onderzoek. Overschrijven leidt onherroepelijk tot het doorgeven van verkeerde berichten, die een eigen leven gaan leiden. Van een officiële instantie, zoals de Rijksmonumentenzorg toch is en van de gerenommeerde uitgeverij Waanders, die naam heeft gemaakt met haar historische uitgaven, zou je niet verwachten dat er nogal wat huisnummers verkeerd in het boek staan – en dan heb ik het opnieuw alleen maar over de gemeente Emmen! Slordig! Het schulthuis in Roswinkel staat bijvoorbeeld aan de Boetseweg en niet aan Stad; de Willehadus kerk in Emmer-Compascuum staat aan het Hoofdkanaal OZ 83 en niet aan Kloosterweg 2; het voormalig buurthuis in Emmererfscheidenveen staat niet aan De Runde maar aan Kanaal A NZ 110, enz. De auteurs menen dat de N. H. kerk te Emmen gewijd was aan Maria. Dit is niet juist. Het is Pancratius. Bij een groot aantal panden wordt ongeveer de bouwdatum genoemd. Dit was gemakkelijk bij de afdeling Bouw- en Woningtoezicht van de gemeente Emmen te verifiëren geweest. Soms zit men er meer dan twintig jaar naast. Dat is bijvoorbeeld het geval met het huis aan de Van Goghstraat 4. Dit huis zou overigens als tolhuis gebouwd zijn (p. 153)!

Volgens Visscher in het hierboven aangehaalde boek is het huis echter als burgemeesterswoning gebouwd, terwijl het gebouw links ervan (Van Goghstraat 3) geen 'bedrijfsruimte' is, maar als woning werd gebouwd, toen het huis Van Goghstraat 4 te klein werd (zie Visscher, pp. 144-145). Dat maakt wel enig(!) verschil.

Op p. 155 staat wel de grootste fout. Er staat, dat de gedenksteen in het zusterhuis te Weiteveen (Zusterweg 21) gefinancierd is door H. Kuijpers,

directeur van De Maasbode te Rotterdam, als boetedoening voor de door hem in 1925 de zuster aangedane smaad. In 1925 waren er helemaal nog geen zusters in Weiteveen en Kuijpers had juist in dat jaar heel veel goeds gedaan. Naar aanleiding van een diefstal uit de kerk, had hij er voor gezorgd, dat er manschappen kwamen om te helpen met het zoeken naar de verdwenen tabernakel. De publiciteit rond de diefstal – met name in De Maasbode – was aanleiding voor de Congregatie van de zuster Franciscanessen om hier in deze streek, die dat zo goed kon gebruiken, een zusterhuis te bouwen (zie Rondom de Heerenhof, pp. 162-163).

De achterflap tenslotte van dit kostbare boek deelt ons mee, dat Schoonebeek een prachtig esdorp is en dus geen randveenontginning!

Jammer dat er in zo'n schitterend boek alleen al in de gemeente Emmen, zoveel foutieve berichtgeving staat.

DRENTHE, GIDS VOOR CULTUUR EN LANDSCHAP.

Redactie W. R. Foorthuis en P. Brood. Bedum, 2002.

Ik heb de indruk dat dit boek in een te snel tempo op de markt is verschenen. Daardoor is er te weinig zorg aan besteed. Zijn daarom gemakshalve de bronnen ook maar niet genoemd? In het verleden hadden historici nogal moeite met het verzwijgen van de bronnen, omdat feit en fictie moeilijk te scheiden waren. Zijn 'ze' daarvan teruggekomen? Onvoorstelbaar! Het boek is per regio gemakkelijk op te zoeken door de gekleurde randen. Persoonlijk denk ik, dat de voorkeur van de lezer uitgaat naar een gemakkelijk opzoeken per plaats. Daartoe heeft men achterin het boek elke

plaats opgenomen en voorzien van een nummer. Helaas vindt men dit nummer niet steeds op elke bladzijde van het boek terug (zeker niet als de beschrijving van de plaats meer dan enkele pagina's vergt en ik vond dit wel eens lastig).

Als je het boek bekijkt, dan moet je vaststellen, dat het er goed uitziet. Mooi papier, veel foto's, waarvan bijna alles in kleur. Kortom: een mooi boek om eens door te bladeren, maar het gaat natuurlijk wel om de inhoud!

Ook nu heb ik de gemeente Emmen eens weer kritisch doorgenomen. En het hoofdstuk van Oosterhesselen en Westerbork eens doorgebladerd. Al bladerend kwam ik nogal wat fouten tegen in de geografische namen (Klinkenheugte = Klinkenberg; Merkelermeer = Mekelermeer; Barger-Compascuüm = Barger-Compascuum; Emmer-Compascuüm = Emmer-Compascuum; het Boertangerveen (p. 297) wordt opeens Bourtangermoor (p.299). Bovendien zijn ook hier weer veel huisnummers verkeerd. Enkele voorbeelden, waarbij ik de paginanummering voor het gemak volg: Hoofdstraat 6 = Hoofdstraat 8 (p.302); de molen staat aan de Verl. Vaart ZZ 84 (p. 306); Mr. Ovingstraat 54/55 = Kazerneweg 54/55 (p. 308); Stieltjeskanaal WZ 142 = Zijtak WZ 142 (p. 309);

Voltstraat is Nolssstraat en de molen staat op nummer 32 en niet op nummer 33 (p. 318); Rietlandenstraat 26 = 25 (p. 320); Hoogeweg = Kamerlingswijk WZ 136 (p. 322).

Op pagina 302 staat 'op de oudste zerk is het jaartal 1635 nog leesbaar'. De andere twee zerken hebben ook een leesbaar jaartal. Jammer overigens dat het aantal vermelde monumenten te Emmen zo beperkt is gebleven. Trouwens van Nieuw-Weerdinge en Noordbarge is helemaal niets opgenomen! Op pagina 309 trof mij de opmerking 'vooruitspringend middenrisaliet'. Dat lijkt me wat dubbel want een risaliet is al vooruitspringend.

Op pagina 316 werd een foto geplaatst met als

onderschrift 'Oosterse Bos. Monumentale boerderij'. In werkelijkheid zijn het een schuur en een stookhok bij Oosterse Bos 4, die beide aan een restauratie toe zijn. En dat terwijl er in Schoonebeek zoveel 'echte' monumentale boerderijen staan. Bovendien loopt de tekst door de bovenzijde van de foto! En nu we het toch over Schoonebeek hebben: in de geciteerde tekst van een der richtersglazen (Middendorp 13) zitten nogal wat spelfouten

Totaal vond ik op 23 pagina's in het boek niet minder dan 50 fouten! En verder:

De bron Hilbrandie (zie boven) is wel geraadpleegd, want ze schreef bij Oosterhesselen ook dat de orgelbouwer Lambertus van Dam uit Amsterdam komt in plaats van Leeuwarden (p. 281). Voor de aardigheid keek ik nog even bij de kerk te Westerbork in verband met de niet aanwezige doopvont en ja hoor, hier vinden we dezelfde foutieve bewering van Hilbrandie weer terug!

Resumerend kan ik zeggen, dat ik het boek van Visscher nog meer ben gaan waarderen, als ik zijn boek vergelijk met de grote mate van onzorgvuldigheid van de overige hier beschreven boeken.

Wordt het geen tijd dat men het gehalte van de manuscripten eerst eens onder de loep gaat nemen alvorens tot publicatie over te gaan? Gaat kwaliteit in Drenthe dan echt niet meer boven kwantiteit? Wie het weet mag het zeggen.

Wim Visscher

ALLERLEI

De redactie kreeg de hier afgedrukte foto met de vraag of was na te gaan wanneer en waar dit tafereel zich heeft afgespeeld en om welke personen het hier gaat. De foto is afkomstig uit een particuliere collectie, behorende bij een serie die een verhuizing in het veen weergeeft. Ons verenigingslid Joop Wevers was zo vriendelijk met deze foto 'de boer op' te gaan en hij had hiermee gedeeltelijk succes.

Verhuizingsfoto

Volgens zijn zegslieden moet hier om een verhuizing gaan te Klazienaveen, en wel 'achterop' de Kloostermanswijk eind jaren twintig/begin dertig.

Op de achtergrond werden de oude (toen nog nieuwe) woningen aan de Kloostermanswijk als zodanig herkend. De veenplaatsen aan die wijk behoorden ooit toe aan de vervener Pieter Kloosterman.

De naamgever van de wijk woonde eerst te Erica aan de Oosterveensebrug (later café Lohues) en later te Klazienaveen aan het Van Echterskanaal n.z. 170 in welke omgeving later ook resp zijn

schoonzoon en kleinzoon Tjalling en Jacob Heldring (notariskantoor) woonden.

Op een oude ververingskaart uit ca 1920 wordt de veenwijk nog onder de oorspronkelijke naam Smeulveenschewijk aangeduid, maar deze naam moet al spoedig veranderd zijn in Kloostermanswijk. De wijk mondde uit in het Verl. Van Echtenskanaal. Over het kanaal lag de Smeulveensche brug en ook de buurtschap 'rond' die brug heette op een gegeven moment zo. Je had in die tijd in de Hoogeveense vaart/Van Echtenskanaal van west naar oost ook de Veenbrug, de Wester- en de Oosterveense en Runde(veense)brug. Waarschijnlijk zijn de woningen aan de wijk niet door de vervener Kloosterman zelf zijn gezet. Dit zal in opdracht van een woningbouwvereniging zijn gebeurd.

Vrieskou

Zoals op de foto is te zien is het winterweer, de grond is bevroren, de wind blaast guur om de oren en de mannen staan wegens de koude met hun handen in de zakken. De persoon met het hoedje op is zekere Tenfelde, terwijl de oude 'op de rug' gefotografeerde man zekere Hemel, oud ca 80 jaar moet zijn. Blijkbaar horen deze mensen bij elkaar. De twee andere personen zijn vooralsnog niet bekend, mogelijk is een van hen een Schnoing. Er wordt klaarblijkelijk gewacht op de verhuiswagen, een paard en wagen. Wie ging er verhuizen en waar naar toe ? Zijn er onder de lezers van dit tijdschrift mensen die kunnen vertellen, waarom en om wie het gaat? Het 'meubelstuk' links op de foto zou een vogelkooi moeten voorstellen. Veel mensen in het veen hadden vroeger een tortelduifje in huis. Deze fungeerde ook wel als 'wekker', want als het licht werd dan begon het beestje goed hoorbare koerende geluiden te maken. Wilde men 's zondags eens uitslapen, dan werd men op die manier nogal eens ongevraagd veel te vroeg gewekt.

De heer des huizes wist daar dan wel raad op en

gooide dan een grote zwarte doek over de kooi. Het beest dacht dan dat het weer avond was geworden en ging dan weer op stok. Rechts op de foto nog een stoel en een emmer.

In het veld wappert de was aan de lijn met een koppeltje achteruit krabbende kippen met een haan erbij er in de buurt. Tot zover een gewoon huis- tuin en keuken tafereel, maar wel een foto met een verhaal. Wat opvalt is die oneindig, totaal onbegroeide grote kouwe veenvlakte, waar een snijdende ijzige wind overheen blaast.

Amerikaanse nederzetting

's Nachts kon men er bij donkere maan vaak geen hand voor de ogen te zien. Straatverlichting kende men daar toen nog niet. En scheen de volle maan in flarden mist of nevels dan was het alsof de witte wieven over het veld dansten. Levensgevaarlijk was het met al die wijken, sloten en kanalen met hun gammele vonders zonder of met slechts één enkele leuning. Soms waren het alleen maar een paar wiebelende planken. En was iemand 's avonds eens onvast ter been uit een of andere 'stille kniep' bij een wieke gekomen en greep deze op dat vonder naar de leuning - ongelukkigerwijs dan net aan die kant waar geen leuning zat - dan had men vaak er al weer een verdrinkingsgeval bij. Behalve de leeskunst waren de mensen ook vaak de zwemkunst niet machtig. Een eventuele voorbijganger maakten zich bij het horen van een schreeuw en hulpgeroep en/of plons vaak snel uit de voeten. Die zag daar vaak een spook(verschijnsel) in. Elke week kon je in 't kraantien van Ten Kate (de Emmer Courant) wel van een dergelijk tragisch verdrinkingsgeval in het donkere en koude veenwater lezen.

Diezelfde Ten Kate die in een evangelisatieblaadje eens over Klazienaveen schreef dat de snelle opkomst van die kolonie hem deed denken aan 'eene Amerikaansche nederzetting'. Maar over de bevolking (bij wie volgens hem de drank

een treurige rol speelde) verzuchtte hij :

‘De ruwheid en de onverschilligheid van de bevolking, die grotendeels boven op het 4 of 5 meter diepe veen langs in de winter ontoegankelijke zg wegen of paden woont, is dus (hoe verschrikkelijk ook) zeer goed te verklaren’.

Toestanden om van te huiveren en zo kan men nog wel wat doorfantaseren bij het zien van zo’n foto. Hebt u ook een foto die geschikt is voor plaatsing in de Kroniek, doe er dan een verhaaltje bij van wat u er nog aan historische wederwaardigheden van weet en deze rubriek is weer gevuld.

W. Visscher

G. Brockman, **De Sint Antoniuskerk, de eerste parochiekerk van Zwartemeer**, uitg. Stichting Behoud Antoniuskerk, Zwartemeer, 2002.

De schrijfster belichtte in deze publicatie dit uit 1921 daterende kerkgebouw (de voormalige parochiekerk van Zwartemeer) vanuit kunsthistorisch perspectief. Dit wil niet zeggen dat andere onderdelen van de historie van deze parochie geen aandacht zouden hebben gekregen. Veel van die zaken, zoals voorgeschiedenis, vroeger kerkgebouw, bouwgeschiedenis, inwijding kerkgebouw en pastoors zijn als het ware geïntegreerd opgenomen in bovengemeld kunsthistorisch kader. De voorgeschiedenis wordt gelardeerd met intriges tussen het kerkbestuur en de rijke grootgrondbezittende verveners M., die (mede uit welbegrepen eigenbelang) zich ook als mecenas wilden laten gelden. Uiteindelijk kwam het allemaal toch nog goed. Het is, voor zo ver mij bekend, de eerste keer dat er vanuit bovengenoemde specifieke discipline (de kunstgeschiedenis) een boekje over een kerkelijk gebouw is verschenen. Het bijzondere aan dit kerkgebouw

is niet enkel het feit dat het onder architectuur is gebouwd. Maar ook dat dit juist plaatsvond midden in een gebied dat ooit bekend stond als een van de meest noodlijdende tijdens de crisissjaren in het veen van de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. In het boek wordt uitgelegd dat het gebouw in neo gothische stijl is gebouwd. Eenzaam ‘torent’ de kerk uit boven het uitgestrekte veenlandschap met haar ruime vergezichten. In de kerk zelf worden door haar bijna vierkante bouw visueel bepaalde effecten bereikt. Door de hoge gewelven ontstaat namelijk een illusie van ruimte. Het op veel plaatsen opvallende decoratieve metselwerk is echter net zo echt als het omringende unieke veenlandschap waarvan het kerkgebouw deel uitmaakt en wat samen aan het geheel een meerwaarde geeft.

In het boekwerk staan ook afgebeeld de prachtige in het oog vallende (‘bekorende’) gebrandschilderde ramen. Daarnaast is er een ruime beschrijving van het kerkinterieur.

Het geschrift roept dan ook op een heel bijzondere wijze de herinnering op aan het ‘rijke roomsche leven’ van weleer. Over het in georganiseerd verband plaatsgevonden kerkelijk leven uit het verleden zoals vrouwenverenigingen enz, zal men in het boek niet veel aantreffen. Het mag duidelijk zijn dat dit bezwaarlijk in het kunsthistorische kader, waarin het boek is geschreven, valt in te passen. Dit neemt niet weg dat toch nogal wat wetenswaardigheden over min of meer buiten de kunst staande zaken zijn te lezen. Zoals het opmerkelijke feit dat een lid van de bekende r.k. textielondernemersfamilie (C & A) Brenninkmeijer uit Amsterdam jarenlang de parochie financieel ondersteunde. Van welk geld dan meteen wel weer kerkelijke interieurstukken konden worden aangeschaft. Hierbij dient dan ook weer direct te worden aangetekend dat de inscriptie uit 1921 op het doopvont afkomstig is van de rijke, let wel protestantse!, mevr. Van Beeck Calkoen uit Utrecht. Al lezende drong dit een ver-

gelijking (zij het in spiegelbeeld) bij me op met die andere Zuidoost-drentse 'veenkerk'. Het zogenoemde 'de Weerdkerkje', beter bekend als de 'Veenkerk' van Klazienaveen-Noord. Mee-gefinancierd door de (protestantse) groot-industrieel J.E.Scholten uit Groningen en met een voor hervormde kerken zeer ongebruikelijk interieurstuk, te weten een (christus)beeld. Een vraag rest me na het lezen nog. Waarom werd de kerk nu juist naar Sint Antonius van Padua als patroonheilige vernoemd ? Het is bekend dat deze de beschermheilige is van de verloren zaken, maar ook van bij voorbeeld faillieten, kort gezegd: zij die ook alles kwijt, 'blut' zijn. Heeft de naam dan ook iets te maken met die arme tijd, waarin de parochie is ontstaan ? Dan wel heeft het iets te maken met het St Antoniusklooster te Albergen ?

De schrijfster is in haar beschrijving er m.i. goed in geslaagd het unieke architectonische karakter van dit gebedshuis ook wat betreft functie en belevingswaarde, met name ten opzichte van de natuurlijke omgeving, tot uitdrukking te brengen. En daar ging het in dit boekje eigenlijk ook om.

Het nodigt ook uit om in dit bijzondere kerkgebouw eens de sfeer te komen proeven en ook verder in het haar omringende veengebied een kijkje te nemen. Om dit soort bijzondere dingen te kunnen beleven hoeft u echt ver weg te gaan. Het boekje is verkrijgbaar in de Antoniuskerk voor € 6,- plus verzendkosten

BOEKAANKONDIGING

Eind oktober jl verscheen van de hand van ons verenigingslid H.F. van de Griendt het omvangrijke werk 'Uit sphagnum geboren, een eeuw turfstrooiselindustrie in Nederland 1882-1983'. Het boek belicht de geschiedenis van de turfstrooiselindustrie en de turfwinning vanuit het gezichtspunt van de producent en de rol die de Griendtsveen bedrijven in deze tak van de veenindustrie hebben gespeeld.

Het boek telt 314 bladzijden en is voorzien van tal van, vaak nog nimmer gepubliceerde, foto's, kaarten en registers en noem maar op. Het is daardoor prima toegankelijk voor vele belangstellenden.

Het boek is verkrijgbaar voor Euro 25,- excl. verzendkosten bij de uitgever:

Stichting Zuidelijk Historisch Contact,
St Jansstr. 11, 4901 LR Oosterhout
e-mail: zhc@signifikant.nl

Gerard Waasdorp

BESTUURSMEDEDELINGEN:

WEGENS SUCCES GEPROLONGEERD

Zoals bekend hebben op de algemene ledenvergadering van 18 maart jl. een aantal verenigingsleden een zg 'tien minuten praatje' gehouden. Omdat dit bij veel mensen bijzonder in de smaak is gevallen dacht het bestuur er goed aan te doen om dit op de eerstvolgende alg. ledenvergadering op 24 maart 2003 opnieuw plaats te doen vinden. Hebt u een specifiek historisch onderwerp waarover u in kort bestek (tien minuten) iets zou willen vertellen, aarzelt u dan niet u hiervoor bij de secretaris aan te melden.

VACATURE IN HET BESTUUR

NIEUW BESTUURSLID M/V GEVRAAGD

Omdat ons bestuurslid Gerard Kolker te kennen heeft gegeven zijn bestuurslidmaatschap met ingang van het eerstvolgende verenigingsjaar neer te willen leggen vacceert er met ingang van alsdan een plaats in het bestuur. Zij die hierop wensen te reflecteren dan wel de aandacht op andere geschikte kandidaten willen vestigen, worden hierbij uitgenodigd zich met het bestuur in verbinding te stellen.

Op 10 december dialezing door ons verenigingslid Jans Brands over Emmen in de 2de wereldoorlog in de Marke te Angelslo, aanvang 20:00 uur. Adres: Statenweg 107, tel.622578. Jans zal ons aan de hand van dia's vertellen over het wel en wee in Emmen tijdens de 2de wereldoorlog. Gezien zijn kennis en vertelkunst zal dit een interessante avond worden. Op deze avond zijn leden en niet leden van harte welkom. Vanaf 19:45 uur is de zaal open.

Op deze laatste avond is de koffie bij binnenkomst voor rekening van de vereniging. Consumptie's tijdens de pauze en na afloop zijn voor eigen rekening. Niet leden betalen 2,50 euro entree.

LEDEN IN AKTIE.

Er wordt op ons als historische vereniging soms een beroep gedaan met betrekking tot kennis aangaande Zuid-Oost Drenthe en de gemeente Emmen in het bijzonder. Ook nu zijn er weer twee verzoeken binnengekomen die we hieronder graag onder uw aandacht brengen. Want de kennis van de vereniging zit immers bij de leden. Hopelijk kunnen we in alle twee de projekten een bijdrage namens de vereniging leveren. Daarnaast vindt u een oproep om de kosten van de vereniging te drukken door de bezorgingsdienst uit te breiden.

Onze medewerking gevraagd bij "Inventarisatie

Audiovisueel materiaal door het Drents Archief".

Het Drents Archief vraagt onze vereniging aandacht voor het volgende. Het Drents Archief is bezig met het maken van een inhaalslag wat betreft de inventarisatie van de audiovisueel (film en geluid) materiaal dat van belang is voor de geschiedenis van Drenthe. Het Drents Audio Visueel Archief (DAVA) wil in de toekomst uitgroeien tot een informatiecentrum voor audiovisueel materiaal. Hierbij kunnen ze onze, dus ook uw, hulp gebruiken.

Een oude film of geluidsband vertelt vaak geheel andere dingen over ons verleden dan een geschreven bron. Het is dan ook van bijzonder belang dergelijke materiaal te bewaren voor het nageslacht. Gezien de kwetsbaarheid van vooral het oudere materiaal is het vaak noodzakelijk om te kiezen voor een bewaarplek met optimale conserveringscondities en om het voor gebruik te kopiëren naar een andere (bijvoorbeeld digitale) drager.

Het DAVA, dat ondersteund en begeleid wordt door de provincie Drenthe, het Drents Museum, RTV Drenthe, enz. richt zich allereerst op een inventarisatie. Naast de huidige collectie's van van het Drents Museum en RTV Drenthe zullen er ook bij particulieren, bedrijven, verenigingen en instellingen nog onbekend werk aanwezig zijn. tel. 0592-313523,

e-mail mark.goslinga@drentsarchief.org

Het DAVA wil in kaart brengen wat er is, waar het zich bevindt en in welke staat het verkeerd.

Dus als u een vakantiefilmpje of geluidsopnames heeft gemaakt in Drenthe, een optocht of andere activiteit heeft gefilmd en u een bijdrage wilt leveren aan het bewaren van dit, over tientallen jaren, unieke document, neem dan contact op met de projectleider: Albert Haar, tel.0528-374392,

e-mail a.haar@rikrak.nl of Mark Goslinga va het Drents Archief,

Versturen of bezorgen van de Kroniek?

Een grote kostenpost voor de vereniging is het versturen van de Kroniek. Elke Kroniek die we versturen kost de vereniging 117 eurocent.

Er is al een kleine groep vrijwilligers welke de Kroniek rondbrengen in de Rietlanden, Angelslo, Nw.Dordrecht, Emmermeer, Emmerhout en het centrum van Emmen.

Dit groepje bespaard de vereniging 46 keer 117 eurocent. Als we uitgaan van 3x per jaar een Kroniek dan zorgen deze leden voor een besparing van 161.40 euro.

Nu is mijn vraag: wie wil er Kronieken rondbrengen in: Klazinaveen (4 stuks), Bargeres (4 stuks), Nieu- en Weerdinge (4 stuks), Nieuw Amsterdam (5 stuks) en andere delen van Emmen (30 stuks)?

Neem dan contact op met de secretaris voor overleg en bespaar de vereniging nogmaals 161.40 euro per jaar.

Uw secretaris.

Inventarisatie van het Drents watererfgoed.

Door het Drents Plateau wordt een beroep gedaan op de kennis van de verenigingsleden m.b.t. het Drents watererfgoed. Samen met de KNMH (Vereniging Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij) wil men dat wat er nog aan watererfgoed binnen onze mooie provincie te vinden is inventariseren. De strijd tegen en het gebruik van water speelde ook in de Drentse geschiedenis een belangrijke rol en heeft vele cultuurhistorische patronen en objecten opgeleverd. Men wil komen tot een zo goed mogelijk overzicht van dit erfgoed en middels het uitwerken van enkele proefprojecten de wijze en haalbaarheid van restauratie en bescherming bekijken. De KNMH maakt de financiering van dit project mogelijk. Dus weet u bruggen, sluizen, duikers, laad- en losplaatsen, loopbruggetjes, jaagpaden, molens, scheepswerven enz., enz., geef

dit dan door aan uw secretaris. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks contact opnemen met Mark Goslinga van Drents Plateau, tel.0592-305943 of e-mail: m.goslinga@drentsplateau.nl

Een opmerkelijke overlijdensakte

Tijdens het speuren in het gemeentearchief in Emmen kwam ik de volgende overlijdensakte tegen die ik hieronder letterlijk heb overgenomen.

" Op heden, den vierentwintigste December achtienhondervijf-en-dertig, des morgens te Elf uren, compareerde voor mij Jan Jacob Willinge Burgemeester ambtenaar van den burgerlijken stand der gemeente Emmen Lukas Katerberg, oud tweedertig jaren, Boerenknecht van beroep, woonachtig te Erm, en Willem Lubbers, oud zeventwintig jaren, Dekker van beroep, woonachtig te Oosterhesselen, dewelke verklaarden dat zij op den zesden dezer maand in de gemeente Emmen gevonden hebben het geraamte van een mensch, het welk zonder alle twijfel dat van Roelf de Groot uit de gemeente Sleen is, die voor omtrent een jaar geleden is vermist als zijnde enige merktekeningen van de nog aanwezige kledingstukken ook volkomen dezelfde zoo als hun die door deszelfs weduwe Lammegien Koers waren opgegeven. Geboren in den gemeente Ruinen den tweden februarie zeventienhonderdachtenzeventig, zoon van Jan Roelfs de Groot en Jantien Haskes ".

De genoemde Roelf de Groot werd op 02-02-1778 te Ruinen gedoopt als zoon van de in de akte genoemde ouders. Hij trouwde op 02-05-1817 te Oosterhesselen met de dan 24 jarige Lammigien Harms, dochter van Harm Koers en Aaltien Nijlunsengh (in ov. akte van Lammegien heet haar moeder Lunsing). De moeder van Roelof heeft in de trouwakte het patroniem Hartgeers.

De volgende kinderen worden geboren:

Harm, 31-03-1818 te Noordsleen

Aaltien, 01-03-1821 te Noordsleen, overleden 17-01-1823 te Erm

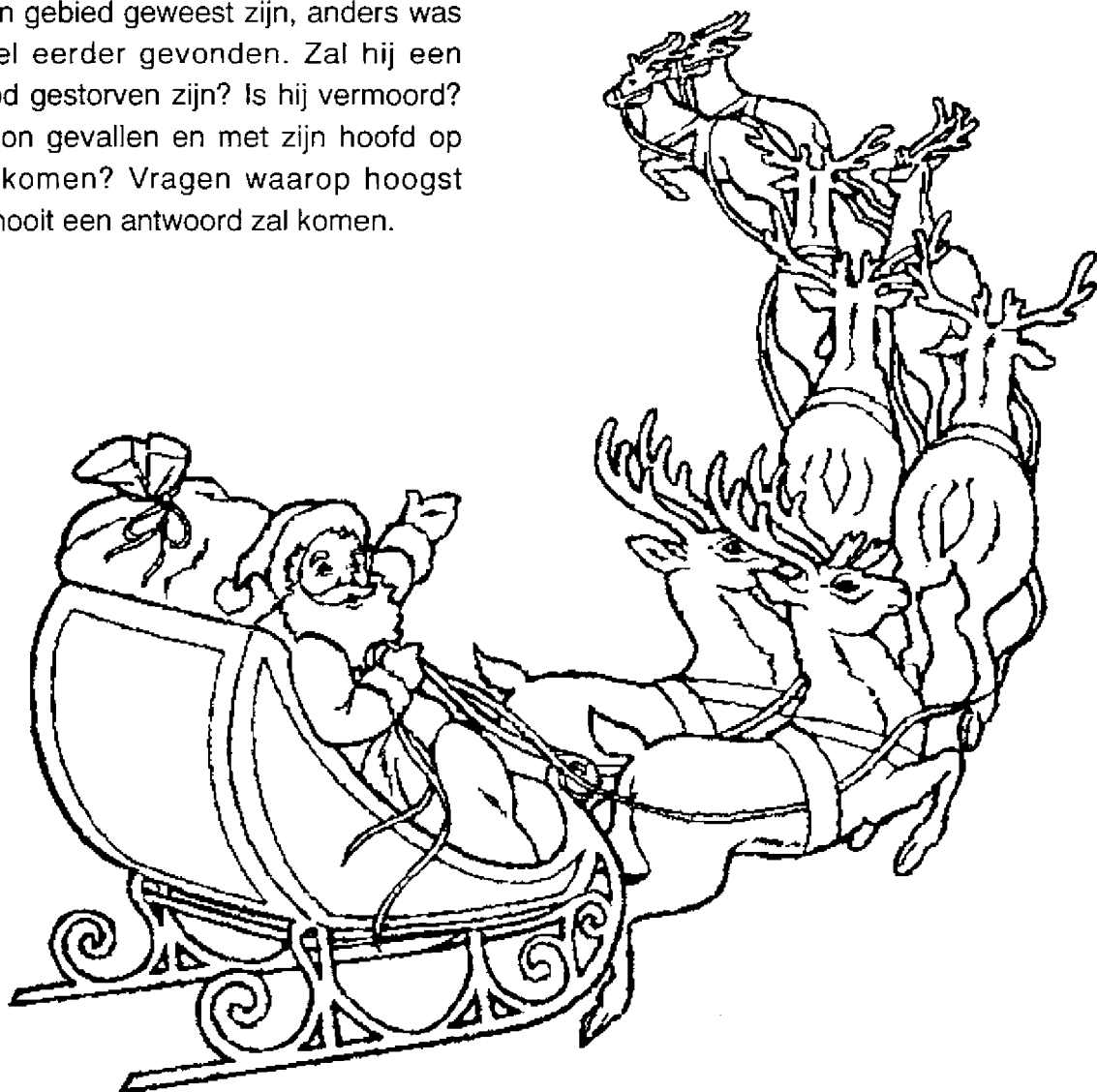
Jan, 10-12-1823 te Erm

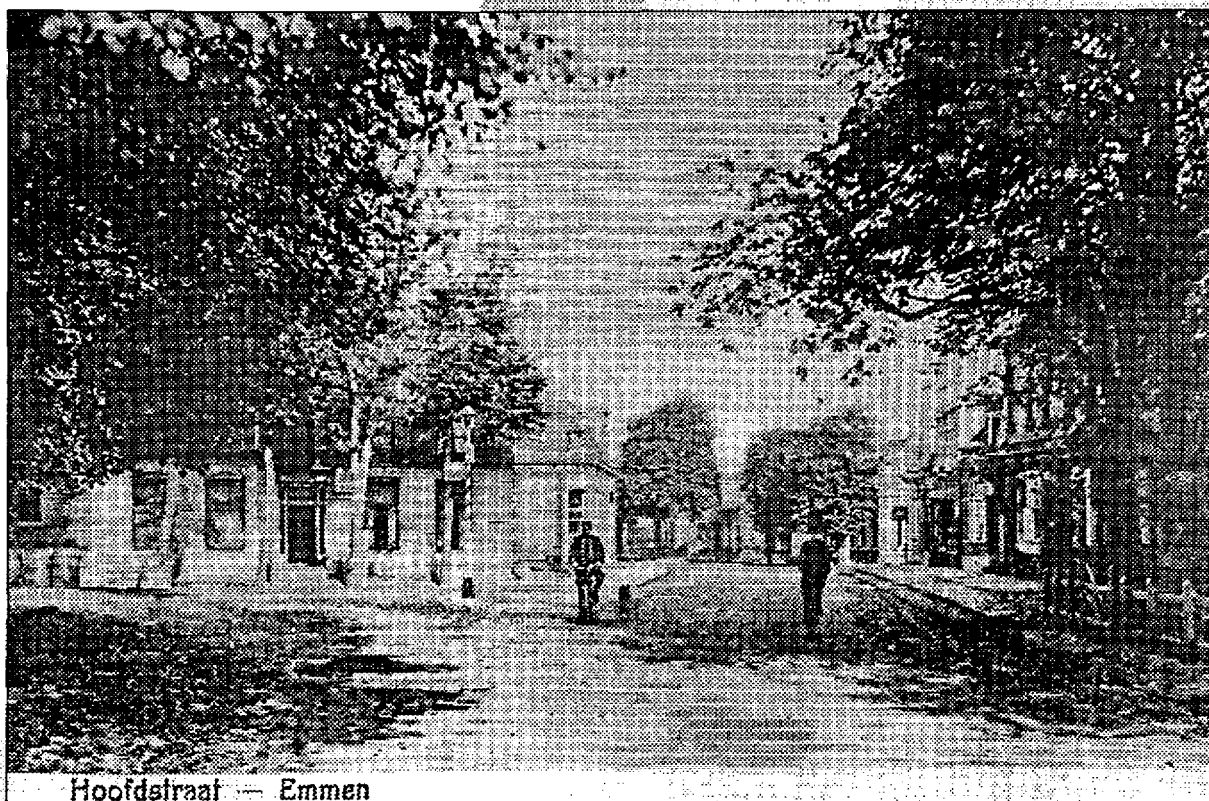
Aaltien, 06-12-1826 te Diphooorn

Janna, 15-01-1831 te Sleen

Wat er in 1834 gebeurt is zal wel altijd onbekend blijven. Hoogstwaarschijnlijk is Roelof op een dag in december het veld ingegaan. Misschien ging hij jagen of stropen. Het zal er ongetwijfeld een ruig en verlaten gebied geweest zijn, anders was hij immers wel eerder gevonden. Zal hij een natuurlijke dood gestorven zijn? Is hij vermoord? Of is hij gewoon gevallen en met zijn hoofd op een steen gekomen? Vragen waarop hoogst waarschijnlijk nooit een antwoord zal komen.

Zijn vrouw Lammegien hertrouwt na de vondst van haar man niet, zorgt dus alleen voor haar kinderen, en overlijdt op 16-08-1858 te Zwinderen, gemeente Oosterhesselen. Haar doopdatum wordt aldaar opgegeven als 18-11-1800 te Dalen. Dit komt niet overeen met het jaartal van trouwen minus haar opgegeven leeftijd in de trouwakte, ze zou dan rond 1793 geboren moeten zijn.

Hoofdstraat — Emmen